

Rapport 2007:6

Konjunkturläget

Hösten 2007

ÅSUB

De senaste rapporterna från ÅSUB

- 2006:1 Företagsrådgivningen vid Ålands Handelskammare och Ålands Företagareförening – En utvärdering
- 2006:2 Det framtida utbildningsbehovet på Åland
- 2006:3 Konjunkturläget våren 2006
- 2006:4 Ekonomisk översikt för den kommunala sektorn våren 2006
- 2006:5 Kommunreform på Åland? En förstudie
- 2006:6 Konjunkturläget hösten 2006
- 2006:7 Ekonomisk översikt för den kommunala sektorn – hösten 2006
- 2006:8 Ålänningarnas partisympatier. Hösten 2006
- 2006:9 Förhandsbedömningar av Ålands EU-program 2007-2013. Regional konkurrenskraft och sysselsättning. Landsbygdens utveckling
- 2006:10 Att skapa sin försörjning i insulära regioner. Sex nordiska fallstudier
- 2007:1 Konjunkturläget våren 2007
- 2007:2 Det åländska sjöklustret
- 2007:3 Ekonomisk översikt för den kommunala sektorn. Våren 2007
- 2007:4 Prognos för flitpengens utveckling 2008-2010. En analys av olika faktorerers inverkan på skattegottgörelsen
- 2007:5 Ekonomisk utsatthet och social trygghet på Åland

Förord

Ålands statistik- och utredningsbyrå (ÅSUB) utarbetar två gånger per år en konjunkturrapport gällande den åländska ekonomin. Syftet med översikten är dels att förse landskapsregeringen med aktuell information om samhälls ekonomin inför budgetberedningen, dels att sprida information till allmänheten om aktiviteten i den åländska ekonomin. Bedömningen inleds med ett kortfattat sammandrag av det internationella konjunkturläget med en utförligare översikt över Ålands närmarknader i Finland och Sverige. Översikten baseras på nationella och internationella konjunkturanalyser och ekonomiska data som publicerats under årets första kvartal.

Analysen av det ekonomiska läget på Åland bygger på data från mervärdesskatteregistret om näringslivets omsättning och löneutbetalningar ända fram till och med det andra kvartalet innevarande år. Som indikationer på det rådande konjunkturläget utnyttjas dessutom underlag från nyckelpersoner inom näringslivet och dess organisationer, samt från landskapsregeringens näringsavdelning.

Bearbetningen av trenddata gällande företagens omsättnings- och löneutveckling görs med hjälp av den statistiska programvaran Demetra, som av Eurostat särskilt utvecklats för denna typ av tidsserieanalyser. Övriga indikatorer såsom valutakurser, ränteläge, inflation, arbetslöshetsgrad, befolkningsrörelse, extern handel, försäljning av kapitalvaror, företagsetableringar samt konkurser har också studerats.

Richard Palmer har ansvarat för sammanställningen av översikten och den övergripande analysen av materialet. Jouko Kinnunen har bidragit med behandling av tidsserier och prognosutveckling, och varit behjälplig i analysen. Maria Rundberg-Mattsson har skrivit avsnittet om den offentliga sektorns ekonomi.

Bedömningen är i huvudsak gjord under augusti och de två första veckorna i september 2007.

Bjarne Lindström
Direktör

Innehåll

Förord	2
Figurförteckning	6
1. Sammanfattning	8
2. Det internationella konjunkturläget.....	10
3. Konjunkturutvecklingen i Sverige och Finland.....	17
3.1 Konjunkturläget i Finland	17
3.2 Konjunkturläget i Sverige	19
4. Den åländska ekonomin	20
4.1 En allmän översikt	20
4.2 Den offentliga sektorns ekonomi	24
4.3 Utvecklingen inom det privata näringslivet som helhet.....	26
4.4 Läget inom de enskilda branscherna	30
Källor (urval)	45

Figurförteckning

Figur 1. BNP-tillväxten i ett urval länder 2001-2009.....	12
Figur 2. Hushållens förtroende för ekonomin i Sverige, Finland, Euroområdet och USA	12
Figur 3. USA:s och Eurosystemets centralbanksräntor	14
Figur 4. Euro i svenska kronor och USD.....	17
Figur 5. BNP-tillväxten på Åland i jämförelse med Finland och Sverige.....	20
Figur 6. Inflationen i Sverige, Finland och på Åland, januari 2005 till juli 2007 (3-månaders glidande medelvärde).....	21
Figur 7. Euriborräntan (3 och 12 månaders).....	22
Figur 8. Arbetslöshetsgrader och nettoinflyttning.....	23
Figur 9. Öppet arbetssökande och lediga platser enligt yrke, augusti 2007	24
Figur 10. Omsättnings- och lönekostnadsutvecklingen inom det privata näringslivet.....	27
Figur 11. Löne- och omsättningssummans utveckling och de långsiktiga trenderna i det privata näringslivet.....	28
Figur 12. Nettotillskott av företag 2001-2006 på Åland (antal företag).....	28
Figur 13. Nyregistrering av personbilar på Åland. (3-månaders löpande medelvärde)	29
Figur 14. Löner och omsättning inom primärnäringsarna	32
Figur 15. Löner och omsättning inom livsmedelsindustrin.....	33
Figur 16. Löner och omsättning inom övrig industri.....	34
Figur 17. Omsättningen hos några internationellt orienterade högteknologiindustrier med tillverkning på Åland. Månadsvärden och trend från 2004 t.o.m. första hälften av 2007 (Euro).....	35
Figur 18. Löner och omsättning inom vatten- och el	36
Figur 19. Löner och omsättning inom byggsektorn	37
Figur 20. Löner och omsättning inom handeln.....	38
Figur 21. Löner och omsättning inom hotell- och restaurang	39
Figur 22. Löner och omsättning inom transport och kommunikation	40
Figur 23. Löner inom bank- och försäkring	42
Figur 24. Löner och omsättning inom övriga tjänster	43
Figur 25. Löner och omsättning inom IKT-sektorn	44

1. Sammanfattning

Tillväxten i världsekonomin kommer att hamna strax under 5 procent i år. Den globala tillväxten mattas sedan något under de närmaste två åren, men når – förutsatt att den amerikanska ekonomin återhämtar sig – möjligen upp till 4,5 procent nästa år för att sedan dämpas år 2009. Farhågor kvarstår dock i och med en alltmer spekulativ global finansmarknad med allt högre belånade aktörer, bolånekrisens återverkningar i USA, USA:s handelsunderskott och en sjunkande dollar. Men överlag ser ÅSUB hyfsade tillväxtutsikter globalt trots verkningarna av den amerikanska krisen. Vi väntar också en fortsatt god, men avmattad, tillväxt i både Finland och Sverige. Inflationen kommer dock att bli högre i båda länder.

Utsikterna för den åländska ekonomin

Högkonjunktur råder fortsättningsvis inom den åländska ekonomin, men den mattas något under de närmaste 12 månaderna.

BNP-tillväxten på Åland var enligt våra preliminära siffror 3,8 procent i fjol och hamnar enligt vår prognos på 4,8 procent i år. Det innebär att årets tillväxt ser ut att bli den starkaste under 2000-talet. År 2008 väntar vi att tillväxten dämpas och hamnar kring 3,4 procent. Det är i första hand de åländska börsbolagens goda resultat som lyfter BNP-tillväxten i år.

Inflationen för i år beräknas hamna kring 1,5 procent. Det ökande inflationstrycket kommer sig av ett allmänt högre prisläge i omvärlden, ett högt resursutnyttjande, i synnerhet på en överhettad byggmarknad, stigande livsmedelspriser, höjd alkoholskatt, och av något stigande energipriser och högre löner. De sammantagna effekterna av detta innebär att inflationen kan stiga till 2,5 procent nästa år.

Vi kommer under den närmaste 12-månadersperioden att få leva med ett något högre *ränteläge* än vi vant oss vid under de senaste åren.

Vi har haft en sjunkande arbetslöshet under året, och sysselsättningsläget ser ut att bli fortsatt gott under den kommande 12-månadersperioden.

Inkomstutvecklingen för *landskapet* ser fortsatt stabil ut. Kommunernas driftsekonomi stärks genom den landskapsandelsreform som träder i kraft 2008.

Sammantaget är utsikterna för såväl *passagerarrederierna* som *fraktsjöfarten* relativt goda under den närmaste 12-månadersperioden. Vi räknar med att höjningen av alkoholskatten i Finland och Estland vid årsskiftet ökar intäkterna på färjorna. En

tonnageskattereform och sänkta farledsavgifter har aviserats för nästa år, vilket ger positiva signaler till sjöfarten. Vi räknar med en något mattad men ändå relativt god BNP-tillväxt i Finland och det övriga Norden nästa år, liksom en fortsatt stark tillväxt i det globala handelsutbytet. Detta, i sin tur, ger goda förutsättningar för en fortsatt god tillväxt av fraktmarknaderna.

Även om en stark tillväxt av den åländska ekonomin förutsätter att de stora börsbolagens förädlingsvärde visar en stadig tillväxttakt är den långsiktiga trenden att sjösektorns och börsbolagens relativa andel av Ålands ekonomi gradvis sjunker. Under de senaste 10 åren har den starkaste tillväxten av omsättningen skett utanför börsbolagen.

Vi bedömer att förtroendet hos de åländska *hushållen*, liksom hos de finländska och svenska hushållen är fortsatt högt, trots stigande räntor.

Inom *primärnäringarna* har vi kunnat konstatera att det har varit goda tider för fiskodlarna, såväl som för spannmåls- och grönsaksodlarna. Branscherna gynnas av en stark efterfrågan och höga exportpriser.

Livsmedelsindustrin har haft en mycket god omsättningstillväxt, främst på exportsidan, under den senaste 12-månadersperioden.

För branschen '*övrig industri*' kan vi däremot sammantaget avläsa en betydligt lägre tillväxttakt, även om den skiljer sig mellan den högteknologiska och internationellt inriktade industrin, som går bra, och den mer traditionella industrin som växer långsammare. De större, teknologiskt avancerade och internationellt orienterade företagen växer snabbare än småföretagen.

Byggbranschen är inne i en stark högkonjunktur. De flesta företagen har orderböckerna fyllda för minst 12 månader framåt. Småföretagen i branschen går särskilt bra.

Handeln uppvisar en relativt svag omsättningstillväxt under den senaste 12-månadersperioden.

Hotell- och restaurangbranschen har som helhet gått dåligt och lider av allmänt låg produktivitet. Inget tyder i nuläget på att branschens negativa långsiktiga trend är på väg att vändas.

Finanssektorn förutspås relativt goda utsikter trots börsoron. Stigande räntor kan komma att gynna lönsamheten.

Branschen '*övriga tjänster*' kan uppvisa en blomstrande småföretagsamhet och en mycket stark långsiktig volymutveckling.

IT-företagen har uppvisat en stark växtkraft, även om vi får sätta ett litet frågetecken för den långsiktiga produktivitetsutvecklingen inom branschen.

2. Det internationella konjunkturläget

Tillväxten i *världsekonomin* under första hälften av året har varit stark. Den ekonomiska tillväxten har varit starkast i Asien och i många länder i det forna östblocket. Den globala tillväxten förutspås trots den senaste tidens turbulens på de internationella finansmarknaderna bli fortsatt god. Vi kan räkna med en global tillväxt på knappt 5 procent i år, som kommer att dämpas något under nästa år. Tillväxten i Kina, Japan och Euroområdet har varit god medan tillväxten i den amerikanska ekonomin dämpats av störningarna på bostadsmarknaden. Den globala tillväxten mattas något under de närmaste två åren men hamnar, förutsatt att den amerikanska ekonomin återhämtar sig, förmodligen kring 4,5 procent nästa år för att dämpas ytterligare år 2009.

Den utdragna globala börsoron till trots anses den så kallade reala ekonomin vara i gott skick. Krisen är emellertid i skrivande stund inte över, och de europeiska och amerikanska centralbankernas (ECB och FED) snabba insatser för att stabilisera med nödkrediter till bankerna lyckades endast tillfälligt med målet; att upprätthålla kreditnivån i det internationella finanssystemet. Störningar i kreditflödet kan om det vill sig illa fortplanta börsoron till den reala ekonomin genom att den minskar tillgången till investeringskapital. Därmed blir räntepolitiken avgörande. Centralbankerna har att delikat avväga att bekämpa ett ökat inflationstryck och samtidigt undvika att bidra till att kreditflödet torkar upp.

Börsoron möts av många kommentatorer med uttalanden i linje med innebörden 'sanering', eller att 'den globala högkonjunkturen står emot kreditoron', etc. Men vi ser att oron består trots centralbankernas stödåtgärder i mitten av augusti och i dagsläget är utvecklingen under resten av året mycket svår att förutsäga. Det som sker nu på de internationella finansmarknaderna kan beskrivas som följderna av att investerarna *en masse* söker minska sina risker. Det är omöjligt att förutsäga när denna allmänna repositionering hos aktörerna på marknaden kommer att vara över, den pågår fortfarande i skrivande stund, i mitten av september. Dramatiska upp- och nergångar har skett förr i den ekonomiska närhistorien. Det allvarliga denna gång är att själva banksystemet hotas; vi ser nu hur förtroendet mellan bankerna har undergrävts, vilket i sin tur hotar likviditeten i det finansiella systemet.

ÅSUB är dock av den uppfattningen att en korrigerande av marknaderna som är exponerade för 'dåliga' lån i detta stadium är bättre än om den kommit senare. Marknaden har nu möjlighet att sanera sig själv. Det man kan hoppas på är att de dåliga krediterna inte tränger ut de goda, och att förtroendet mellan investerare inte helt

eroderas. Också investerarna i den 'reala' ekonomin är beroende av tillgång till goda krediter.

För att summera: även om den reala ekonomin är i gott skick och den globala tillväxten inte är hotad, finns också kvarstående och grundläggande hotbilder, bland annat följande:

- Den pågående börs krisen har återigen visat på riskerna som ligger latenta i *den alltmer spekulativa världsekonomin*, med allt högre belånade aktörer.¹ Ett av de största akuta problemen står att söka i den amerikanska bolånemarknaden.
- Den fortsatta *obalansen i handeln mellan USA och omvärlden* och då i synnerhet med Asien (främst Kina). Det amerikanska underskottet har stigit från 4 procent av BNP år 2000 och uppgår nu till över 6 procent.²
- *Ett ökat inflationstryck* skapat dels av stigande råvaru- och energipriser; oljepriset har stigit oavbrutet sedan början av året (med drygt 30 procent), dels av tillväxten som sådan, vilken skapat flaskhalsar i produktionen, ökar kapacitetsutnyttjandet och driver upp lönerna. ÅSUB räknar också med ett något högre oljepris i vinter, vilket skulle öka inflationstrycket. Trots det bedömer vi att räntehöjningarna blir begränsade. Vår bedömning är att FED:s obenägenhet att höja räntan begränsar möjligheterna för andra centralbanker att höja sina styrräntor.

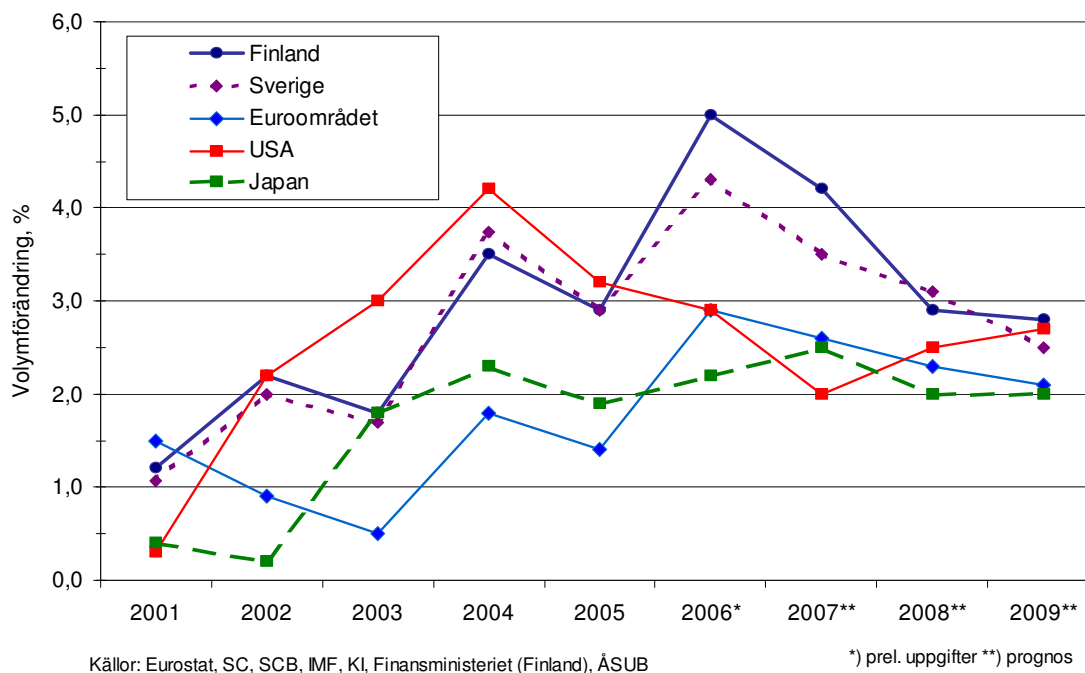
Störningsmomenten till trots, förväntas tillväxten i världshandeln hamna strax under fjolårets nivå, och något under den långsiktiga trenden, vilket skulle innebära en tillväxt kring 7,5 procent.

I USA var BNP-tillväxten snabb i början av året, innan bostadslånekrisen och dyrare investeringskapital ledde till minskade investeringar i synnerhet inom byggsektorn. Tillväxten väntas i år hamna på 2,0 procent vilket skulle vara den lägsta nivån sedan 2001 (*Figur 1*) för att sedan repa sig och hamna kring 2,5 procent nästa år. Oron för en regelrätt recession i den amerikanska ekonomin kvarstår.

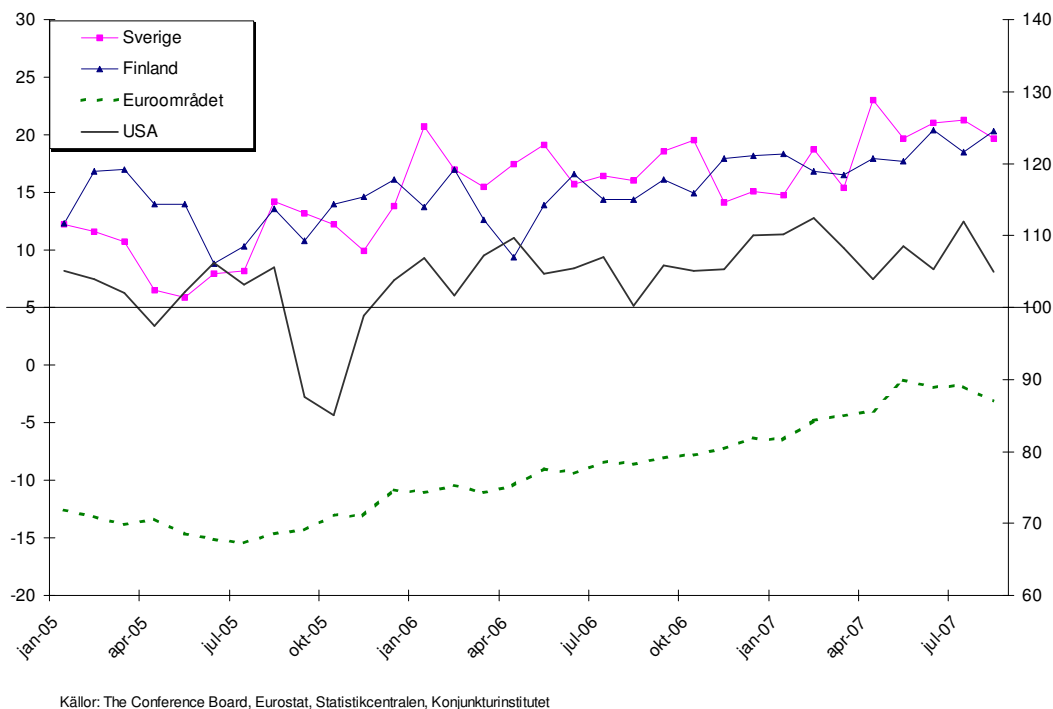
¹ *Dagens industri* 11-12 augusti 2007

² Ekonomer gör olika bedömningar om huruvida den växande obalansen mellan USA och omvärlden egentligen utgör något större problem. ÅSUB hör dock till dem som ser obalansen som ett potentiellt hot. Vår bedömning är att på sikt kan den ökande obalansen och det låga privata och offentliga sparandet i USA leda till plötsliga korrigeringar av dollarkursen, med kraftiga störningar av finansmarknaderna och av världshandeln som följd.

Figur 1. BNP-tillväxten i ett urval länder 2001-2009

Figur 2. Hushållens förtroende för ekonomin i Sverige, Finland, Euroområdet och USA

Trots krisen på de amerikanska bolåne- och bostadsmarknaderna, och effekterna på aktiemarknaden lämnade den amerikanska centralbanken (FED) styrräntan kvar på 5,25 procent efter sitt möte den 7 augusti. Vid sitt möte den 17 augusti sänkte man också diskontot; den ränta man sätter på lån till banker och andra kreditinstitutioner, och vid mötet den 18 september följde man upp genom att sänka styrräntan till 4,75 procent. Krisen på den amerikanska bostadsmarknaden ser i dagsläget ut att fortsätta under året, och man kan avläsa att den försvagade ekonomiska aktiviteten börjar påverka arbetsmarknaden; arbetslöshetsgraden steg i juli till 4,6 procent. Efterfrågan sjunker i ekonomin, produktivitetstillväxten sjunker och många bedömare menar att det – FED:s coola attityd till trots – finns klara inflationsrisker med det fortsatt höga oljepriset, och en fortsatt lågräntepolitik.

De låga räntorna i USA ledde till en alltför liberal – ansvarslös skulle många säga – utlåningspolitik från många bostadslåneinstitut och bankers sida, och den gradvisa räntehöjningen har lett till något som nu ser ut som en utdragen krasch på den amerikanska bostadsmarknaden. Ytterligare räntehöjningar skulle ha kunnat förvärra denna situation, bland annat däri låg FED:s dilemma. Sänkningen av den amerikanska räntan minskar risken för att andra centralbanker höjer sin styrränta, är vår bedömning.

Problemet i ett vidare perspektiv är att den finansiella globaliseringen innebär att de 'dåliga' amerikanska lånen ligger inbakade i internationella finansinstitutioners tillgångar. De sänker värdet på de aktie- och pensionsfonder som investerat i amerikanska tillgångar.

Förutsägelseerna angående den amerikanska ekonomins utveckling går isär. ÅSUB bedömer att den amerikanska tillväxten kommer att återhämta sig något under 2008 och 2009 och nå upp till 2,5 procent nästa år för att sedan öka något år 2009. Återhämtningen kan dock komma att hämmas av problemen på bostadsmarknaden, underskottet i bytesbalansen men också av andra grundläggande svagheter i den amerikanska ekonomin, som det eftersatta offentliga underhållet av infrastruktur, skolor sjukvård.

De amerikanska *hushållens förtroende för ekonomin* har naturligtvis påverkats av bolånekrisen. CCI-indikatorn (*Consumer Confidence Index*) sjönk markant enligt den senaste mätningen i augusti och ligger nu under genomsnittet för såväl i år, som för ifjol (*Figur 2*). Hushållens förtroendeindikator ger en fingervisning om hur konsumenterna kommer att bete sig den närmaste tiden. Eftersom hushållens konsumtion utgör över 70 procent av USA:s BNP, ger detta en god fingervisning om ekonomins riktning på kort sikt. Vi ser också av *Figur 2* att indikatorn för de amerikanska hushållens förtroende

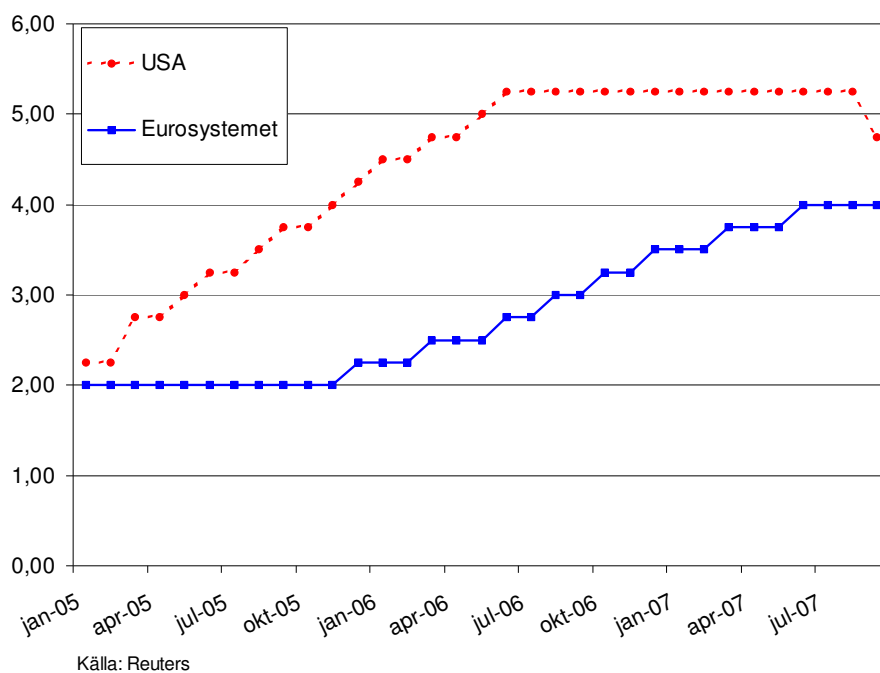
genomgående utvecklats något sämre än de europeiska och nordiska motsvarigheterna.

Tillväxten i *Euroländernas* ekonomier stannade av under det andra kvartalet; till en tillväxt på 0,3 procent jämfört med föregående kvartal. I Tyskland, Frankrike, Spanien och Italien, blev tillväxten svagare än väntat. Avmattningen var säkert en av orsakerna till att den europeiska centralbanken valde att inte höja styrräntan vid sitt senaste möte.

Vi bedömer ändå att det goda sysselsättningsläget och de stigande hushållsinkomsterna kommer att hålla farten uppe i Euroområdet. Tillväxten under årets andra hälft kommer förmodligen att bli hyfsad. BNP-tillväxten förutspås landa kring 2,6 procent i år för att mattas något nästa år. Vår förutsägelse är att tillväxten kommer att stanna på 2,3 procent nästa år, för att sjunka ytterligare något år 2009.

Den senaste tidens räntehöjningar och eurons fortsatta förstärkning gentemot den amerikanska dollarn har något försvagat den internationella konkurrenskraften hos industrin i Euroområdet. Vid ECB:s möte den 6 september bestämdes att styrräntan för länderna som använder euron skulle lämnas oförändrad.

Figur 3. USA:s och Eurosystemets centralbanksräntor

Skall man försöka bedöma marknaden efter hur den för närvarande handlar, och avläsa priset på långsiktiga investeringspapper som exempelvis amerikanska statsobligationer så kommer räntan knappast att sjunka under överskådlig tid. ÅSUB:s bedömning är alltså att vi under det närmaste året kommer att få leva med ett något högre ränteläge än vi vant oss vid under de senaste åren.

Förtroendet för ekonomin hos företagen inom Euroområdet har stärkts gradvis sedan mitten av år 2005, enligt EU-kommissionens indikator. Hushållens förtroende nådde sin högsta notering under 2000-talet i maj i år. Sedan dess har förtroendet enligt mätningarna sjunkit tillbaka (*Figur 2*).

Den ekonomiska tillväxten i *Kina* har varit mycket stark under året och beräknas hamna strax över 11 procent. Denna mycket höga tillväxttakt mattas av de närmaste två åren. Den samlade produktionstillväxten i landet bygger på en kontinuerligt stark export, vilket lett till uppbyggnaden av stora överskott i handeln med utlandet. Stora utlåningsvolymerna har använts till investeringar i produktionen, men samtidigt har priset på fasta tillgångar drivit upp den allmänna prisnivån, vilket lett till att man tvingats till räntehöjningar. Kinas inflation steg till 5,6 procent på årsbasis i juli; den högsta nivån på över ett decennium. Överhettningen av ekonomin har blivit ett huvudmål inte bara för Kinas ekonomiska politik, utan också för den ekonomiska politiken i den andra uppåtgående stormakten i Asien; Indien.

Indien, som nyligen firat sitt 60-årsjubileum som självständig stat, kan uppvisa en imponerande ekonomisk tillväxt och en ekonomi som moderniseras i rask takt. Tillväxten har legat på i snitt 8,5 procent under de senaste fyra åren. Den årliga produktionstillväxten ser ut att fortsätta på nästan samma nivå under innevarande år. Budgetunderskottet sjunker stadigt. Liksom i Kina, har man här tvingats strama upp penningpolitiken, även om det i Indiens fall istället är stegringar i konsumentpriserna som driver på inflationen. Samtidigt kvarstår den enorma fattigdomen i landet som den största utmaningen för landets politiker att lösa.

Tillväxten i *Japan* har under de senaste åren drivits av en stark utländsk efterfrågan. Förra året var tillväxten av den samlade produktionen 2,2 procent på årsbasis. Tillväxten av exportvolymerna var god under årets första hälft, medan den inhemska efterfrågan stagnerade. Bedömningen är att denna exportdrivna tillväxt kommer att fortsätta, inte minst på grund av en förväntad försvagning av yen-kursen. Utsikterna ser också goda ut för industriinvesteringarna under den närmaste tiden. Detta skulle innebära en något förstärkt tillväxt i år; cirka 2,5 procent (*Figur 1*).

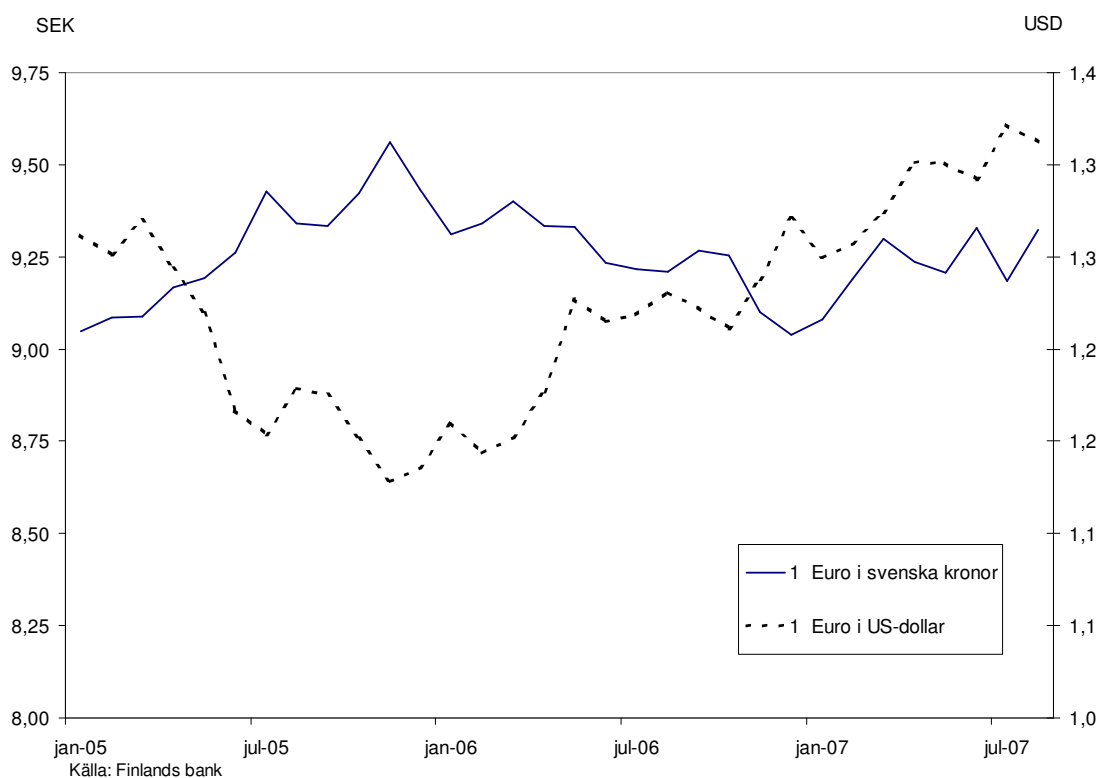
Ryssland, upplever för närvarande något av en ekonomisk boom. Den mycket starka ekonomiska tillväxten har under året drivits av exporten, byggandet, tillverkningsindustrin och utländska direktinvesteringar. Men tillväxten drivs inte bara av dessa faktorer, utan har en bred bas såtillvida att den också stöds av en mycket stark efterfrågan från hushållens sida. Bedömningen är att BNP-tillväxten i Ryssland kommer att ligga i storleksordningen 7,0 procent under innevarande år. Tillväxten förutspås fortsätta i stort sätt i samma takt under de närmaste två åren.

BNP-tillväxten i *Estland* och det övriga *Baltikum* förväntas bli stark under innevarande år men därefter bromsa upp under 2008. Den estländska ekonomin växte enligt preliminära siffror med 11,4 procent ifjol. Tillväxten mattas betydligt från och med i år; från 8,0 procent och fortsätta att bromsa ytterligare ett par procentenheter under 2008 och 2009. Mönstret med en hög men avmattad tillväxt är liknande i Lettland och Litauen.

3. Konjunkturutvecklingen i Sverige och Finland

Den ekonomiska tillväxten i de nordiska länderna var mycket stark förra året; i medeltal växte ekonomierna med 4,5 procent. Starkast var tillväxten Finland, även om man måste ta i beräkning att tillväxten där skedde från en låg nivå. Sysselsättningen ökade och arbetslösheten sjönk överlag i Norden. Utvecklingen ser ut att fortsätta i år, även om vi kan avläsa ett ökande inflationstryck och följderna av den internationella börsoron är svåra att överblicka i nuläget.

Figur 4. Euro i svenska kronor och USD

3.1 Konjunkturläget i Finland

Tillväxten i den finländska ekonomin accelererade under 2006, den har varit stark även i år men mattas nu småningom av. ÅSUB:s bedömning är att kulmen på högkonjunkturen nu förmodligen nåtts. Vi kan konstatera att den samlade produktionens volymökning i Finland varit över genomsnittet för övriga länder i Euroområdet. BNP-tillväxten låg förra året på 5,0 procent. Den siffran bör emellertid tas med en nypa salt eftersom

tillväxten året innan hade bromsats av produktionsstoppet inom pappersindustrin. Den starka tillväxten bedöms fortsätta de närmaste åren även om den kommer att mattas något (*Figur 1*). ÅSUB tror på en tillväxt på 4,2 procent för innevarande år, 2,9 procent för 2008 och ytterligare en dämpning till 2,8 år 2009 (*Figur 1* och *Figur 5*).

Tillväxten har delvis drivits av efterfrågan på den internationella varumarknaden, men framförallt är det den höga inhemska konsumtionsnivån hos hushållen som byggt under den goda tillväxten av produktionen. Stigande löner förväntas balanseras av ökande produktivitet.

Inflationstrycket har gradvis ökat i Finland och förväntas under innevarande år bli klart högre än i fjol; och stiga till 2,5 procent och stiga ytterligare år 2008. I Finland, liksom i Norden i övrigt råder ett högt kostnadstryck när arbetslösheten sjunker till historiskt låga nivåer.

Arbetslöshetsgraden förväntas minska till under 7 procent innevarande år, vilket innebär att den sjunkit kontinuerligt sedan ett decennium tillbaka, och nu i det närmaste halverats.

Investeringstakten i Finland har varit hög under de senaste två åren; den ökade med drygt 5 procent ifjol och fortsätter att öka i samma takt i år. Industrin går således fortsatt bra, och orderböckerna är välfyllda. Följaktligen har förtroendet för ekonomin hos såväl de finländska företagen som hushållen gradvis stärkts under de senaste två åren. Faktum är att i juni i år nådde mätningen av de finländska hushållens förtroendeindikator sitt högsta värde på sju år, och den senaste mätningen nådde i stort sett upp till samma notering (*Figur 2*). Efter en liten nedgång i juli återvände indikatorn till den historiskt höga nivån i den senaste mätningen av förtroendet hos de finländska hushållen. Det tyder på att hushållen bedömer att det högre ränteläget inte kommer att ha en avgörande effekt på deras ekonomiska välbefinnande.

Hushållens inkomster förutspås i år öka i något snabbare takt än i fjol. Följaktligen förväntas hushållens konsumtion växa i god takt nästa år. Den privata konsumtionen beräknas öka med cirka 3,5 procent. De finländska hushållen fortsätter att skuldsätta sig, och deras skuldkvot (lån/inkomst) fortsätter att stiga främst på grund av ökade hus- och lägenhetspriser. Spargraden minskar förmodligen nästa år, vilket skulle innebära att skuldkvoten stiger ytterligare.

Frågan på kort sikt för Finland är (liksom för Sverige och Åland) i vilken grad den starka konjunkturen kan stå emot den internationella oron på finansmarknaderna.

3.2 Konjunkturläget i Sverige

Konjunktoren i Sverige är fortsättningsvis stark. Företagens efterfrågan är stark, sysselsättningsuppgången fortsätter, och man är på väg att hamna i en akut brist på arbetskraft, i synnerhet inom bygg- och industribranscherna.

BNP-tillväxten i Sverige har i stort sett följt den finländska. Den samlade produktionens volym ökade med 4,3 procent i fjol. Vi kommer att få se en viss avmattning under den närmaste tiden. Tillväxten förväntas hamna kring 3,5 procent i år för att därefter mattas ytterligare till 3,1 nästa år och till 2,5 procent år 2009.

Hushållens förtroende för den svenska ekonomin har fortsatt att öka; CCI steg från 21,0 i juni för att falla tillbaka till 19,7 i augusti (*Figur 2*). Noteringen är över genomsnittet för året hitintills, och en bra bit högre än genomsnittet för i fjol. Detta trots att inflationsförväntningarna har stigit och nu närmar sig 3 procent.

Vi kan alltså notera att inflationsoron nu ökar i Sverige. Kapacitetsutnyttjandet är just nu extremt högt, antalet anställda på arbetsmarknaden ökar. Lönestegringar, och höjda matpriser trycker upp inflationen. Även i låglöneländer, särskilt Kina, som exporterar till Sverige börjar kostnaderna stiga, vilket ytterligare bidrar till att inflationstrycket ökar. Som framgår av *Figur 6*, har den svenska inflationen stigit i samma takt som den finländska. Det ser ut som om KPI kommer att hamna kring 2,2 procent i år.

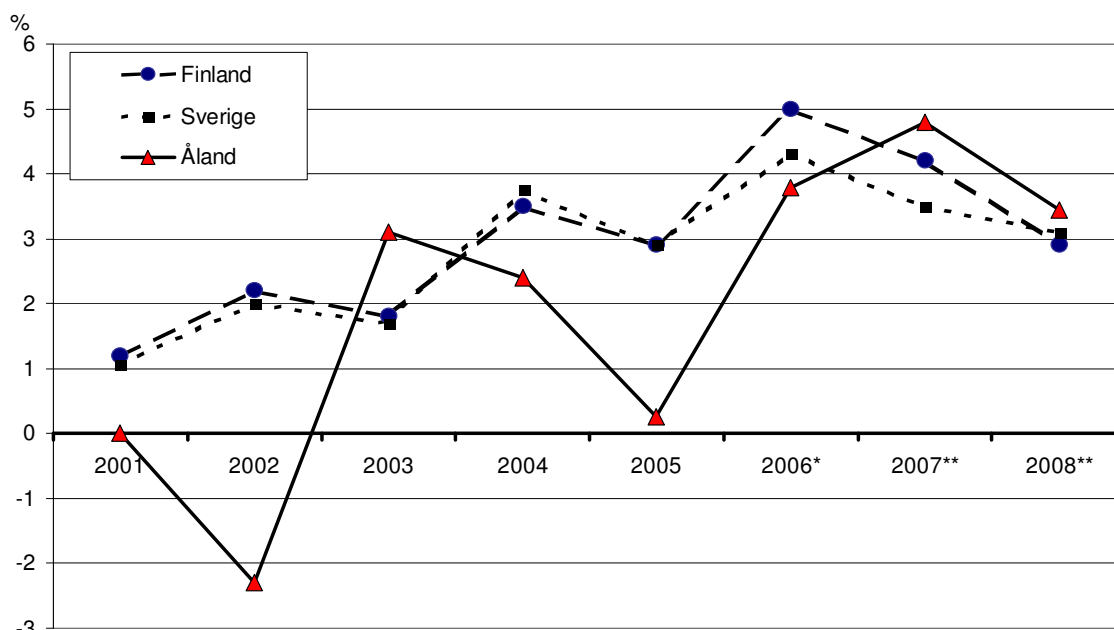
ÅSUB räknar med att den svenska inflationen under de två närmaste åren kommer att stiga ytterligare. Vi kan också notera att de svenska bankernas ränteprognoiser för Sverige divergerar. ÅSUB bedömer att Riksbankens styrränta kan komma att ligga en procent högre om ett år (4,5 procent) än den ligger idag. Därefter finns risk för ytterligare höjningar under 2009.

4. Den åländska ekonomin

4.1 En allmän översikt

Hur kan vi på Åland påverkas av den ekonomiska oron i världen? På ett flertal sätt. För hushållen är den tydligaste effekten att våra lån blir dyrare när räntorna stiger. När lånen blir dyrare och värdet på hushållens tillgångar minskar, kan förtroendet för den egna ekonomin och allmänna ekonomiska utvecklingen försvagas, vilket ytrar sig i en lägre konsumtion av i synnerhet sällanköpsvaror (bilar, vitvaror, etc). Detta i sin tur återverkar på företagen genom att det sänker efterfrågan i ekonomin.

Figur 5. BNP-tillväxten på Åland i jämförelse med Finland och Sverige

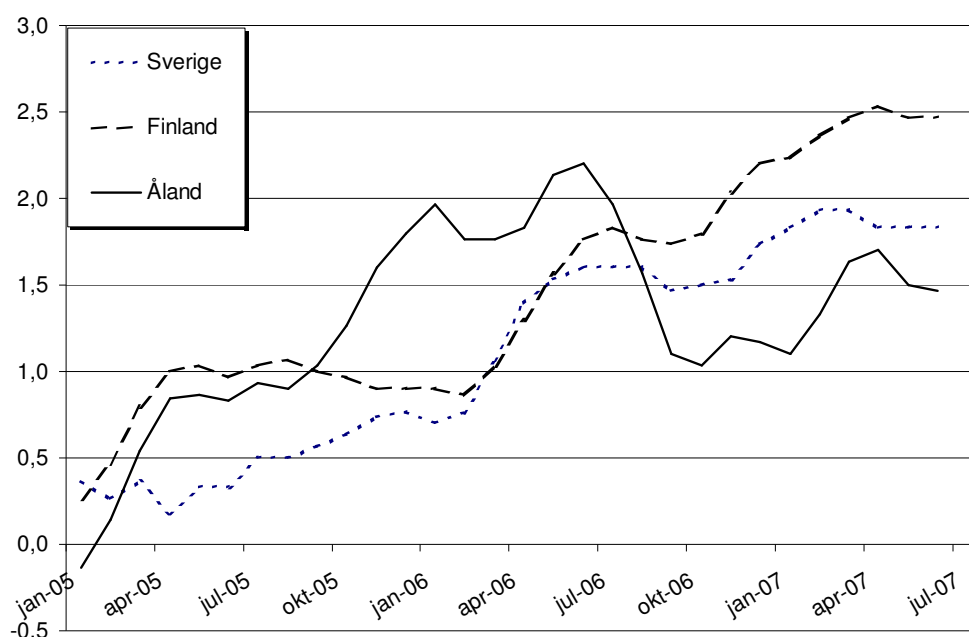
Källor: Statistikcentralen, SCB, Finlands Bank, KI, Svenska och finska Finansministerierna, ÅSUB

*prel.uppgifter för Åland **prognos

Om man vänder blicken mot den mindre volatila konjunkturutvecklingen inom den reala ekonomin, får vi ändå konstatera att det ser ljusst ut för det åländska näringslivets del under den närmaste 12-månadersperioden. Enligt ÅSUB:s beräkningar hamnar den samlade produktionstillväxten i den åländska ekonomin på 4,8 procent innevarande år. I år är det i första hand årets goda tillväxt i de stora börsbolagen; Birka Line, Viking Line och Ålandsbanken som lyfter Ålands BNP nära 5-procentsnivån. Dessa tre bolag står ensamma för 30 procent av det privata näringslivets förädlingsvärde. Den offentliga

sektorns bidrag till BNP-tillväxten är mer ordinarie; sektorn väntas växa med cirka 2,6 procent i år, enligt ÅSUB:s beräkningar. Ser vi tillbaka några år så kan vi konstatera att den åländska ekonomin visar en stark positiv tillväxttrend under 2000-talet, även om de årsvisa variationerna varit stora.

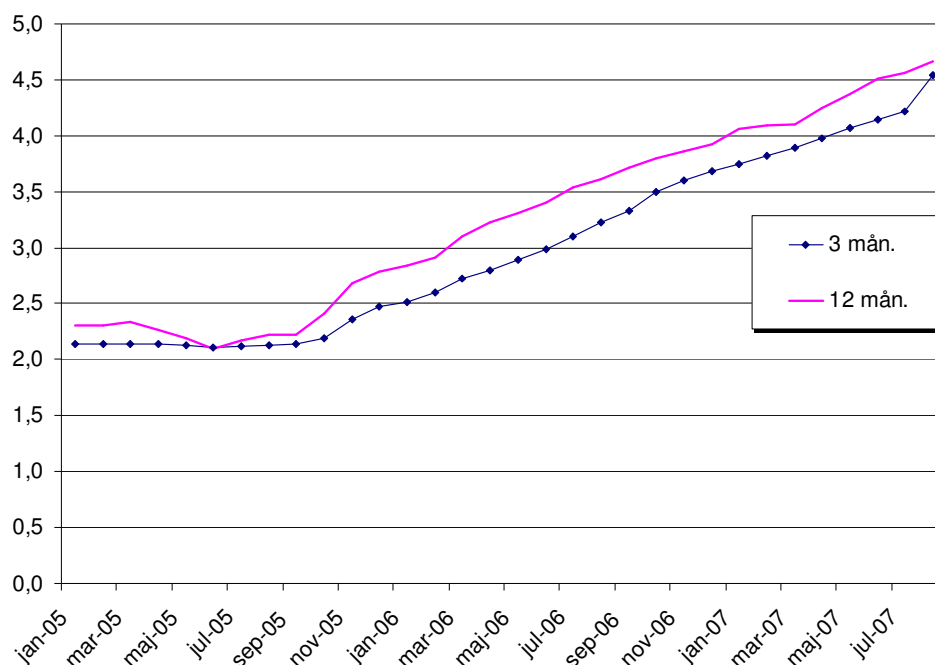
Figur 6. Inflationen i Sverige, Finland och på Åland, januari 2005 till juli 2007 (3-månaders glidande medelvärde)

Källor: SCB, SC, ÅSUB

Inflationen på Åland har sedan ett år tillbaka legat under Finlands och Sveriges (*Figur 6*). I början av året låg inflationen kring 1,0 procent på Åland. Enligt den senaste noteringen ligger den nu på 1,5 procent. I takt med ett allt större resursutnyttjande kan vi nu avläsa ett ökat inflationstryck i Finland och Sverige. Vi får räkna med ett högre kostnadsläge även på Åland nästa år. Högkonjunkturen inom byggsektorn på Åland är starkt inflationsdrivande, vilket i sin tur kan komma att påverka turismen och exportnäringarna. Livsmedelpriserna stiger förmodligen, mycket på grund av höjda priser i producentledet. Höjda alkoholskatter kommer att ha en viss effekt, likaväl som en allmän press uppåt på lönerna. Priserna på kläder och skor kommer förmodligen att bli något dyrare, på grund av stigande importpriser. Dessutom väntar vi högre energipriser i vinter, vilket också skulle öka inflationstrycket. Sammantaget tror vi att inflationen på årsbasis på Åland kan nå upp till 2,5 procent.

Figur 7. Euriborräntan (3 och 12 månaders)

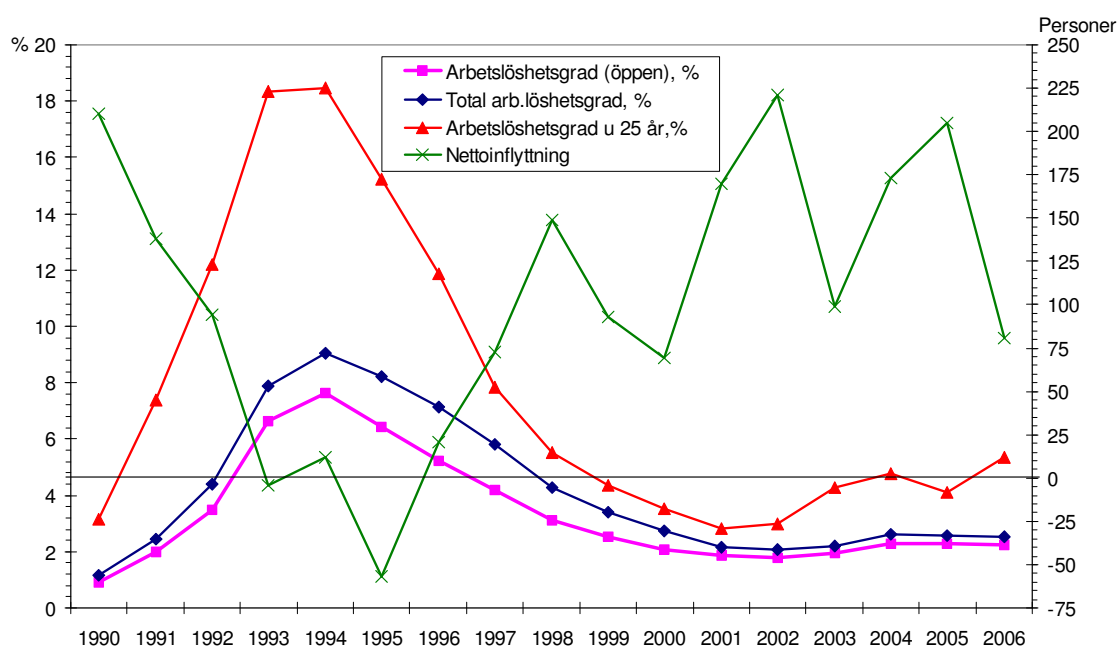
Vi kan notera att den långa uppgången i euriborräntan, och i inflationstrenden faktiskt sammanfaller med ett stärkt förtroende för ekonomin hos hushållen i Finland och Sverige.

Sjöfarten är ryggraden i den åländska ekonomin, även om dess relativa andel gradvis sjunker. Den åländska sjöfartens konkurrenskraft har stärkts under året, och utsikterna ser relativt positiva ut för det närmaste året. Höjningen av alkoholskatterna i Finland på 10-15 procentenheter kommer förmodligen att ha en viss positiv inverkan på lönsamheten inom branschen. Dessutom planerar regeringen i Estland att höja alkohol- och tobaksskatterna nästa år, vilket också kan ha en viss positiv inverkan.

Beträffande utvecklingen inom den finländska sjöfartspolitikerna, kan vi konstatera att kommunikationsministeriet har framlagt ett lagförslag till totalrevidering av stödlagstiftningen för sjöfarten. I lagförslaget föreslås att passagerarfartygens nettolönearrangemang, som idag är temporärt och upphör den sista december 2009, skall bli bestående samt att vissa lastfartyg i ö-cabotagetrafik och kustcabotagetrafik skall omfattas av stödlagstiftningen liksom även den källskatteskyldiga sjöpersonalen på passagerarfartygen. Finansministeriet har motsatt sig de två sistnämnda åtgärderna med motiveringen att de överskrider de fastställda budgetramarna för sjöfartsstöden.

Lagförslaget innehåller även ett förslag till ett tak på 5 procent för återbäringen av arbetsgivarnas andel av vissa försäkringspremieavgifter. På den positiva sidan hittar vi en rejäl sänkning av farledsavgifterna. Vi kan också konstatera att den i den finländska regeringens program utlovade reformen av tonnageskattelagen, som låtit vänta på sig, nu verkar komma att genomföras under år 2008, vilket ju bör ses som en positiv signal till rederinäringen.

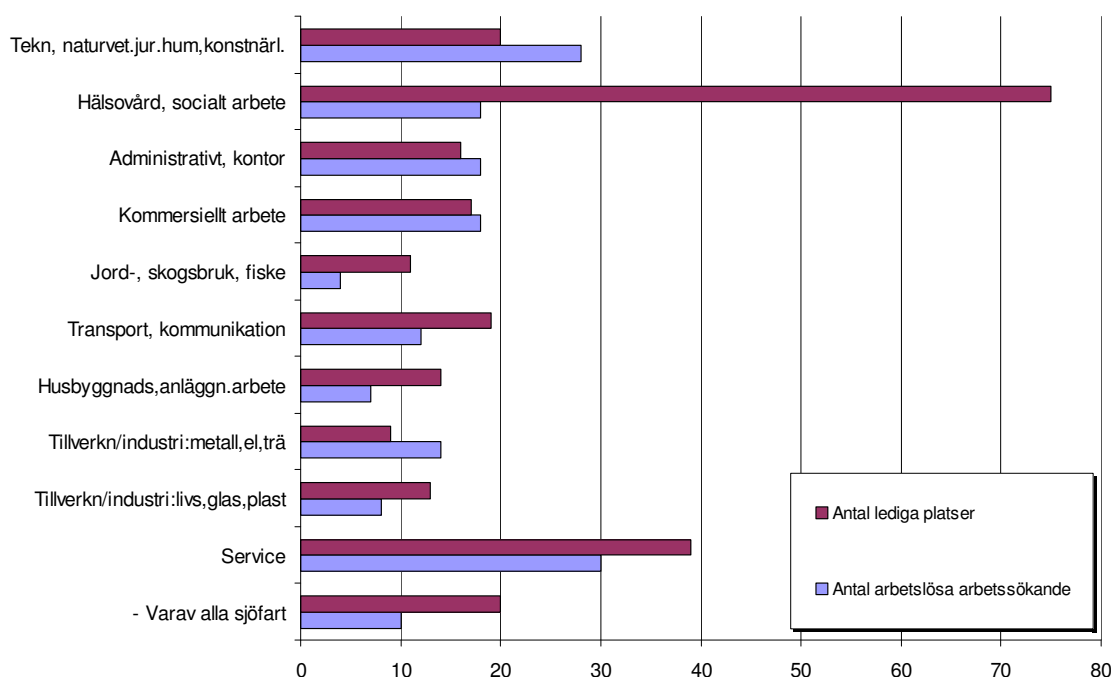
Figur 8. Arbetslöshetsgrader och nettoinflyttning

Ett mått på den goda konjunkturen under året är att den totala *arbetslöshetsgraden* sjunkit. Vi kan konstatera att i augusti (våra senaste uppgifter) uppgick den öppna arbetslöshetsgraden till 1,7 procent, vilket är 0,5 procentenheter lägre än i augusti ifjol. Den öppna arbetslösheten för årets åtta första månader låg i medeltal på 2,0 procent, att jämföra med 2,2 procent under motsvarande period ifjol.

Ser vi på litet längre sikt kan vi avläsa endast marginella förändringar under de senaste tre åren. Vi kan också konstatera att antalet lediga platser i förhållande till antalet öppet arbetslösa för närvarande ligger över 100 procent.

Figur 9. Öppet arbetssökande och lediga platser enligt yrke, augusti 2007

Sysselsättningsläget är alltså gott på Åland och vi förväntar oss att det kommer att förbli så under den närmaste 12-månadersperioden. Sysselsättningsgraden har visserligen slutat stiga men det har snarare strukturella än konjunkturbetingade orsaker. Ett fortsatt gott sysselsättningsläge är i linje med vårens prognos (ÅSUB Rapport 2007:1). Arbetslösheten befinner sig på en historiskt låg nivå, och allt tyder på att det så kommer att förbli under det närmaste året. Av vårens konjunkturenkät drog vi emellertid också slutsatsen att det kommer att ske en viss avmattning av efterfrågan på arbetskraft på litet längre sikt.

Ytterligare ett mått på den goda konjunkturen inom den åländska ekonomin är det positiva nettot i flyttningsrörelsen vi av allt att döma kommer att få se i år.

4.2 Den offentliga sektorns ekonomi

Inkomstutvecklingen för landskapet Åland ser fortsättningsvis stabil ut de närmaste åren. Landskapet Ålands budget finansieras till stor del av en avräkningsinkomst på 0,45 procent av statens inkomster (exklusive upplåning). För de närmaste åren ser utvecklingen positiv ut, eftersom det ekonomiska läget i Finland har varit gynnsamt, vilket i sin tur påverkar avräkningsinkomsten. För år 2005 uppgick avräkningsbeloppet

till 175,6 miljoner euro och preliminärt till 184,4 miljoner euro år 2006. Beloppet för år 2007 beräknas i slutändan bli cirka 190 miljoner euro. Förskottet som utbetalas för nästa år uppgår till 202,8 miljoner euro. För år 2008 förväntas beloppet kunna stiga till 205 miljoner euro. Utvecklingen av klumpsumman väntas sedan plana ut bland annat på grund av planerade skattelättnader.

Skattegottgörelsen ökade stadigt de första åren på 2000-talet och uppgick till 35,1 miljoner euro år 2005. Det rekordstora beloppet år 2005 beror på den stora ökningen av samfunds- och kapitalinkomstskatterna, framför allt förorsakad av försäljningsvinsterna av de så kallade 'chipsaktierna'.³

Beroende på den höga skattegottgörelsen år 2005 samt på att landskapsregeringen av konjunkturmässiga och ekonomiska skäl gått in för en något stramare budgetering för år 2007 än vad situationen krävde, har ett ackumulerat överskott kunnat överföras till år 2008. Landskapets budgetekonomiska situation fordrar dock på sikt återgärder för att en långsiktig balans ska kunna upprätthållas. De relativt omfattande investeringsplaner som finns kommer nämligen att medföra en betydande press på budgetekonomin under de närmaste åren och fordrar överväganden om prioritetsordningar.

De nuvarande kollektivavtalen löper ut i höst och både landskapets och kommunernas utgifter påverkas av höstens löneförhandlingsresultat. Speciellt inom kommunsektorn befarar man att trycket på nedskärningar i välfärdsservicen och höjningar av kommunalskatten ökar, om inte avtalslösningen hålls inom kommunernas ekonomiska ramar.

Utvecklingen av kommunernas ekonomi har under de senaste åren varit svag, men boksluten för år 2006 är betydligt ljusare än budgeterna för samma år vad gäller skatteintäkterna, landskapsandelarna och årsbidraget – sammantaget uppvisade kommunerna ett överskott istället för ett budgeterat underskott.

Enligt boksluten för år 2006 steg nettoutgifterna för verksamheten med 4,3 procent 2005-2006. Skattefinansieringen, det vill säga skatteintäkterna och landskapsandelarna, ökade dock snabbare (+7,5 procent), vilket innebar att kommunernas årsbidrag steg med hela 44,6 procent. Sammantaget uppvisade de åländska kommunerna alltså ett överskott om nästan 3,6 miljoner euro. Under år 2006 fortsatte dessutom nettoinvesteringarna att sjunka, med 34,8 procent jämfört med året innan. Den långfristiga lånestocken fortsatte att öka, dock betydligt långsammare 2006 än de föregående åren.

³ Se den kommande ÅSUB-rapporten 'Ekonomisk översikt för den kommunala sektorn – Hösten 2007' för en mer utförlig redogörelse av utvecklingen av avräkningsinkomsten och skattegottgörelsen.

Jämfört med bokslutsuppgifterna för år 2006 beräknas nettodriftkostnaderna för verksamheten enligt budgeterna för år 2007 öka snabbare än skattefinansieringen, med 3,9 mot 0,9 procent. Skatteintäkterna förväntas nämligen minska med 1,2 procent, medan överföringarna från landskapet beräknas öka med 7,5 procent. Jämfört med år 2006 beräknas kommunernas årsbidrag sålunda minska med nästan 29 procent. Årsbidraget visar, förenklat sagt, hur mycket som finns kvar för amorteringar och avskrivningar och borde sålunda på längre sikt vara så stort att det täcker avskrivningarna, men enligt budgeten för år 2007 uppgår årsbidragen till 81 procent av avskrivningarna.

Tretton kommuner har budgeterat med negativt resultat i år och två kommuner har därtill en budget med negativt årsbidrag. Sammantaget är underskottet nästan 1,7 miljoner euro i kommunernas budgeter för år 2007. Kommunernas planerade nettoinvesteringsutgifter beräknas uppgå till 12,7 miljoner euro i år. Närmare hälften av detta belopp avser kommunerna finansiera med upplåning. Den långfristiga lånestocken beräknas enligt budgeterna öka med 2,3 miljoner euro, netto.

Införandet av det nya landskapsandelssystemet år 2008 beräknas sammantaget stärka kommunernas årsbidrag betydligt. Kommunerna ska dock framöver stå för en betydligt större del av sina framtida kostnader för investeringar i anläggningar, vilket betyder att det måste finnas ett ökat utrymme för avskrivningar.

4.3 Utvecklingen inom det privata näringslivet som helhet

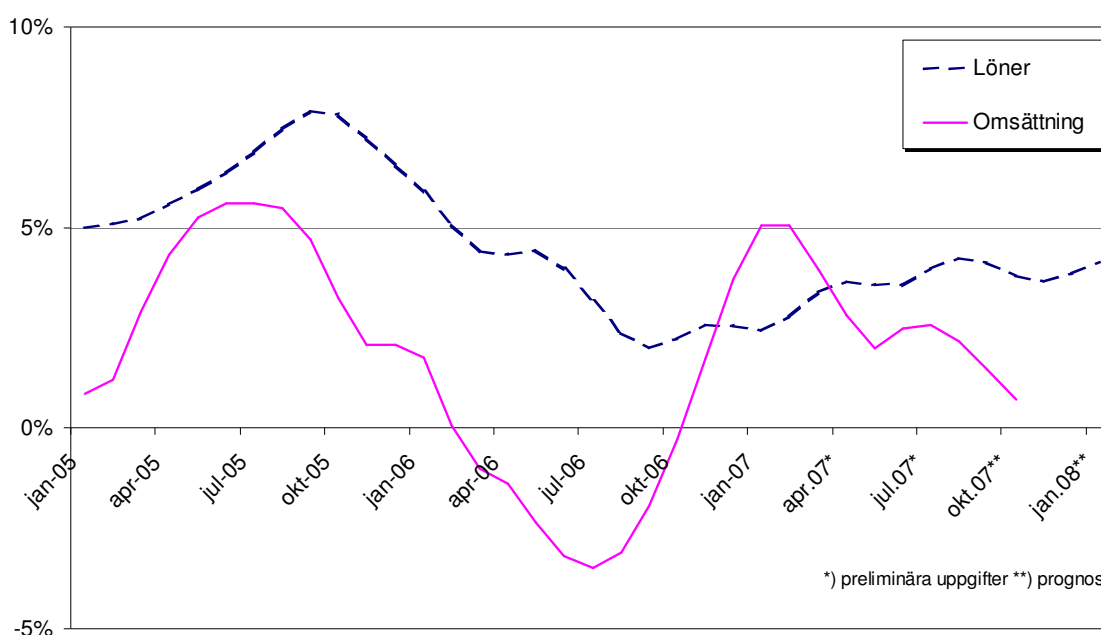
En positiv omsättningstillväxt i näringslivet speglar dels ökande försäljningsvolym, dels prisstegringar. Förhållandet mellan lönesummans och omsättningens tillväxt ger en antydning om utvecklingen av produktiviteten i den åländska ekonomin. Den 'åländska ekonomin' definieras i detta avsnitt som alla företag registrerade på Åland.⁴

Som framgår av *Figur 10* följdes löne- och omsättningskurvorna rätt väl åt under 2005 och 2006. Lönesummans tillväxt var hela tiden positiv, vilket förutom en viss positiv löneutveckling indikerar en ökning av antalet anställda i det åländska privata näringslivet. Sammantaget ligger tillväxten av lönesumman under de senaste 12 månaderna strax under den långsiktiga tillväxttrenden för 2000-talet (cirka 3,5 procent).

⁴ Detta innebär med andra ord att det i sammanhanget förekommer några företag som bidrar till omsättningen och lönesumman men som inte har någon egentlig verksamhet på Åland, förutom att de bidrar med skatteunderlag, och i något fall har ägaranknytning till Åland.

Våra preliminära siffror och vår prognos för lönesummans utveckling under resten av året visar en stabil tillväxttakt (*Figur 10*). Parat med uppgifter om att antalet lediga platser nu återigen ökar efter sommaren, ser det alltså ut som om sysselsättningsläget kommer att vara gott åtminstone sex månader framåt.

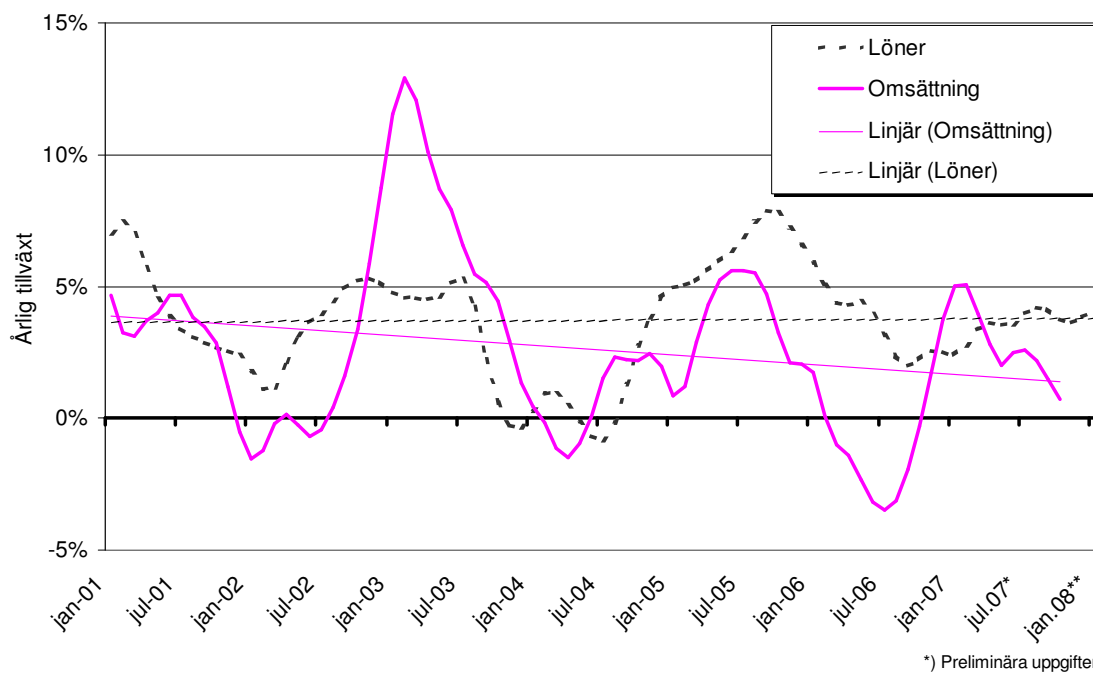
Figur 10. Omsättnings- och lönekostnadsutvecklingen inom det privata näringslivet

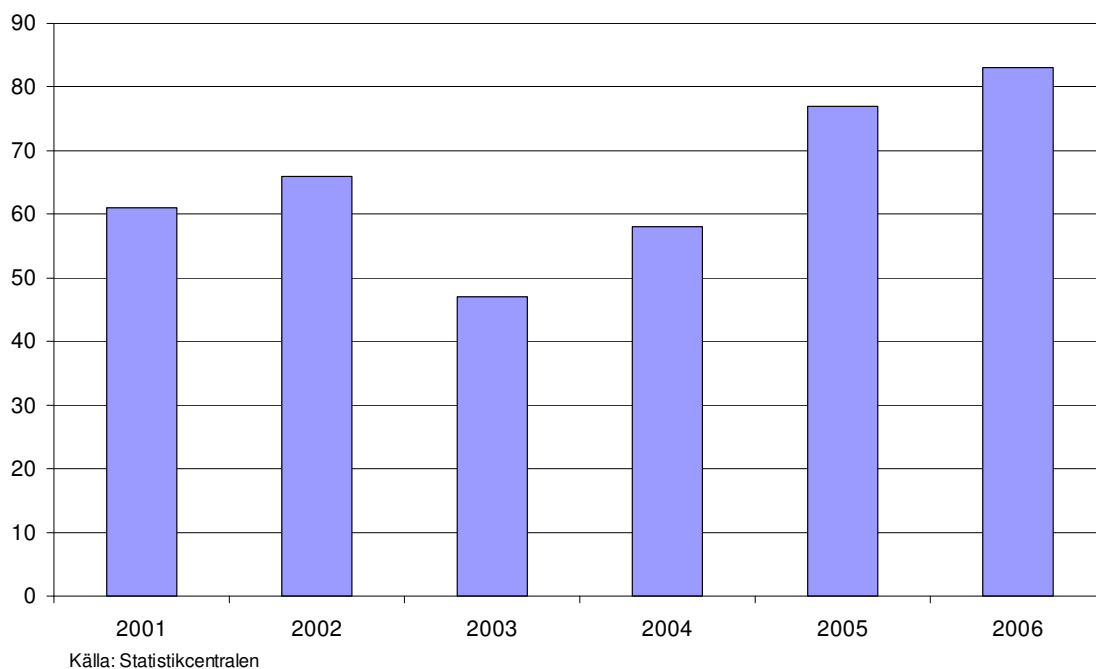
Den totala *omsättningens tillväxt* var negativ under perioden mars till oktober 2006. Detta berodde till stor del på omstruktureringar inom sjöfartssektorn. Därefter repade sig tillväxten och vände till positiv under årets sista kvartal, mycket tack vare en förbättrad omsättning inom sjöfarten. Enligt vår prognos ser tillväxten av den samlade omsättningen i det privata näringslivet ut att mattas av under 2007, från och med mars månad. Sammantaget ser i alla fall omsättningstillväxten ut att bli starkare 2007 än 2006.

Det kan vara intressant att konstatera att den samlade omsättningens tillväxttrend sedan början av 2001 viker neråt (*Figur 11*). Den positiva tillväxttakten har alltså gradvis mattats av. Den främsta orsaken till detta är återigen omstruktureringarna inom sjöfarten (utflaggning, försäljning av rederiverksamhet).

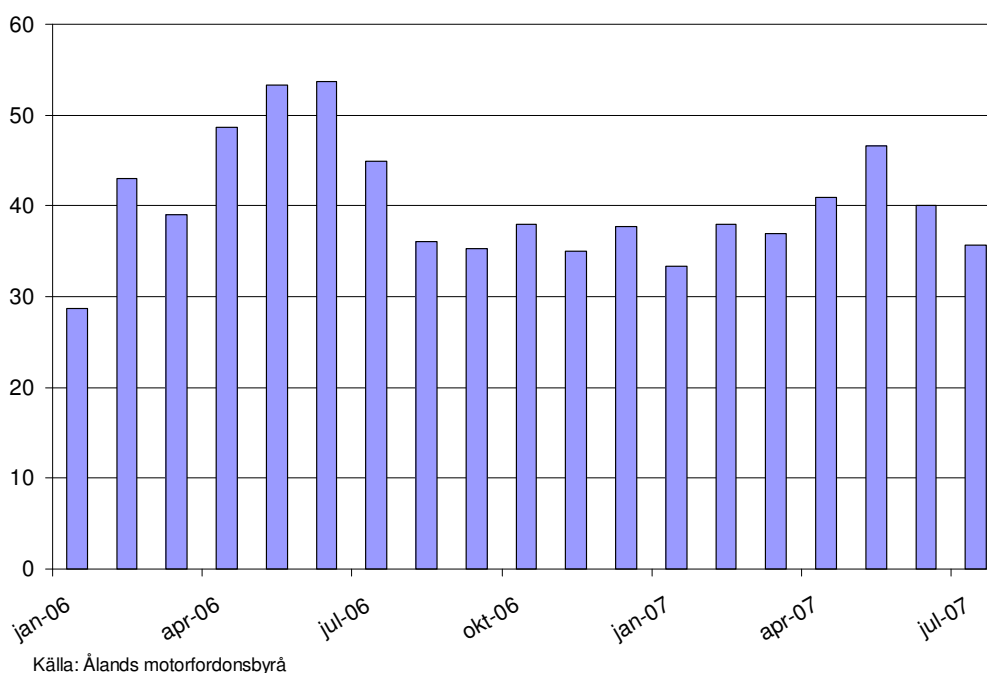
Figur 11. Löne- och omsättningssummans utveckling och de långsiktiga trenderna i det privata näringslivet

Figur 12. Nettotillskott av företag 2001-2006 på Åland (antal företag)

Figur 13. Nyregistrering av personbilar på Åland. (3-månaders löpande medelvärde)

Utvecklingen inom den åländska ekonomin är avhängig utvecklingen inom sjöfarten (huvuddelen av branschen 'transport och kommunikation'). I statistiska termer kan det uttryckas som att omsättningen och lönesumman inom hela den åländska ekonomin korrelerar positivt och signifikant med utvecklingen inom branschen 'transport och kommunikation'. Att tillväxten av den samlade omsättningen i det privata åländska näringslivet ser ut att bli starkare i år än i fjol, beror som sagt i första hand på förbättrad omsättning inom sjöfarten.

Den samlade lönesumman i det privata näringslivet har varit positiv sedan sista kvartalet 2004, under hela 2005, hela 2006 och fortsätter enligt vår prognos att ligga på 3-4 procent under innevarande år. Detta speglar dels en 'normal' tillväxt av arbetstagarnas löner, respektive arbetsgivarnas lönekostnader, dels en 'normal' volymtillväxt av arbetskraften. I den mån denna tillväxt överstiger inflationen innebär det en ökad köpkraft hos hushållen. Det kan också spegla en tillväxt av antalet sysselsatta. Om lönesumman fortsätter att växa enligt vår prognos och förutsägelsena om en försvagning av omsättningsutvecklingen slår in, kan man hysa vissa farhågor om produktivitetsutvecklingen och den internationella konkurrenskraften i näringslivet.

ÅSUB konstaterade i vårens konjunkturrapport att det rådde ett starkt konjunkturläge och en förbättrad situation för sjöfarten. Efter en god tillväxt av såväl den samlade omsättningen som lönesumman från mitten av 2006 får vi nu konstatera att

konjunkturen inom det privata näringslivet är fortsatt god men ser ut att ha mattats av något under året.

Om man däremot analyserar ekonomin i BNP-termer och på årsbasis ser, som vi sett tidigare, 2007 ut att bli ett mycket bra år.

4.4 Läget inom de enskilda branscherna

Hösten 2007 kommer att bli intressant ur både åländsk och finländsk jordbrukspolitik synvinkel.⁵ Under hösten kommer de så kallade artikel 141-förhandlingarna mellan Finland och EU-kommissionen att intensifieras och förhoppningsvis slutföras efter det att Finland i början av augusti lämnat ett förslag till kommissionen. Artikel 141 i stödprogrammet innehåller viktiga nationella stöd i första hand till husdjurproduktionen och växthusnäringen. Indikationerna är att stödprogrammet fortsättningsvis kommer att bli tidsbegränsat och att stödnivån fortsatt skall vara fallande.

Godkännandet av det nya landsbygdsutvecklingsprogrammet dröjer än så länge. Landskapsregeringen kan dock starta implementeringen av programmet till vissa delar på egen risk. Detta bedöms vara en förutsättning för att odlarna inte skall hamna i kläm i den utdragna behandlingsprocessen.

Under säsongen 2007 har framförallt priserna inom spannmålssektorena ökat rekordartat. Den allmänna bedömningen är att produktpriserna inom de flesta sektorerna kommer att stiga de närmaste åren. Orsakerna till detta är flera. En orsak är att energiproduktionen på jordbruksmark nu börjat slå igenom. Odlingen konkurrerar om odlingsmark och sänker därmed produktionen och tillgången på främst spannmålsprodukter. En annan orsak är den goda utvecklingen i öst. Hela Asien området med Kina i spetsen och öststaterna ökar sin levnadsstandard och förändrar därmed också konsumtionsmönster vilket betyder en kraftig efterfrågeökning. Detta i kombination med en fortfarande låg produktivitet gör att deras ökade efterfrågan får effekter på världsmarknaden. Effekterna av situationen kommer sannolikt att relativt snart synas i högre livsmedelspriser.

På EU-planen finns några intressanta frågor på agendan som påverkar det åländska lantbruket. Viktigast är kanske diskussionen om bibehållandet av mjölkkvoterna. Vidare kommer man att arbeta vidare med gårdsstödreformen och frikoppling av de återstående produktionskopplade stöden. En annan viktig punkt på agendan är reformen av LFA/kompensationsbidraget där rådet skall börja föra en diskussion under hösten efter

⁵ Bidrag till texten om jordbruket har lämnats av Sölve Högman vid Ålands Landskapsregering.

det att kommissionen lämnat sin utvärdering och ett förslag till nytt system.

Det turbulenta konjunkturläget har fått direkt effekt på de flesta produktionsinriktningarna på Åland. Effekterna syns förstås mest inom spannmålsodlingen där prishöjningarna har varit rekordartade. Priserna har i medeltal stigit med ca 75 procent räknat från 2006. Detta i kombination med en mycket god skörd på Åland har gjort att spannmålsodlingen flyttat fram sina positioner. Priserna förväntas fortsätta stiga åtminstone fram till 2009, dock inte i samma utsträckning som under detta år. Ryssland har dock aviserat att de kommer att stänga sin export vilket förmodligen ger priserna ytterligare en skjuts uppåt.

På slakterisidan väntar de stora aktörerna i Finland att priserna på grund av stigande foderpriser kan stiga uppemot 30 procent. Inom det åländska slakteriet är prisbilden ännu oförändrad och man tror att det ännu kan dröja ett tag innan prishöjningarna blir aktuella.

Den internationella efterfrågan på mejeriprodukter stiger internationellt, vilket förmodligen kommer att påverka det åländska mejeriet och den åländska produktionen.

Inom frukt- och grönsaksodlingen är också tongångarna försiktigt positiva efter några tuffa år. Efterfrågan och priserna har stigit. De positiva tongångarna inom potatisodlingen skuggas dock av de kraftiga skyfallen i slutet på maj som verkar ha förstört en stor andel av skörden. Odlingen av sockerbetor har till följd av reformen minskat kraftigt och volymen kommer förmodligen nästan halveras om man jämför åren 2005 och 2007.

De övergripande, långsiktiga målen och riktlinjerna för den åländska *fiskerinäringen* fastställs i hög grad av landskapsregeringens politiska styrdokument.⁶ En strategisk plan för perioden 2007-2013 har godkänts och ett operativt program är under beredning, i vilket prioriteringarna och reglerna för olika offentliga stöd inom fiskerisektorn kommer att fastställas under hösten 2007. Förutsättningarna för investerings- och utvecklingsstöd är relativt goda och förändras inte märkbart jämfört med dagsläget. Tyngdpunkten läggs på utveckling och nytänkande för att anpassa näringen till förändrade verksamhetsförhållanden och -förutsättningar och befrämja den generationsväxling som pågår. Långsiktigt hållbar fiskodling, småskaligt kustfiske, ökad förädling och fisketurism är prioriterade områden. Ökat samarbete, specialisering och kompetenshöjning ses som viktigt inom alla delområden av fiskerinäringen.

⁶ Bidrag till texten om fiskenäringen har lämnats av Olov Karlsson vid Ålands Landskapsregering.

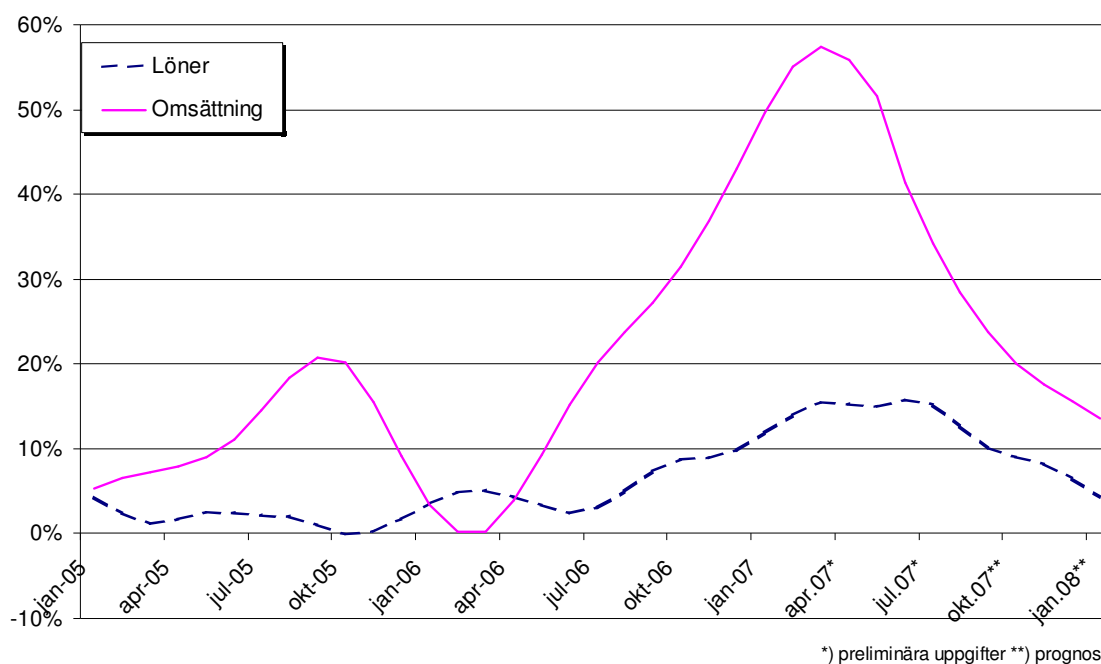
För yrkesfiskets del bedöms dagsläget vara relativt stabilt och försiktigt positivt.

Beträffande det åländska vattenbruket, kan vi konstatera att tillväxtsäsongen för den odlade fisken har varit relativt god under året på grund av gynnsamma väderleksförhållanden. Prisnivån har varit god, men en viss oro på marknaderna kan noteras inför höstens slaktsäsong, vilket indikerar ett något sämre ekonomiskt slutresultat jämfört med senaste år. Totalt sett bedöms marknadsutsikterna dock vara relativt goda.

Figur 14 visar omsättnings- och löneutvecklingen inom de åländska primärnäringarna, här i praktiken dominerad av fiskodlingen. Omsättningens tillväxt inom näringen har varit mycket god de senaste fem åren (ända sedan början av 2003), mycket beroende på en gynnsam prisutveckling på marknaden. Synnerligen god har tillväxten varit under de senaste 12 månaderna. Tillväxttakten hos branschens samlade lönesumma har varit positiv och ökat under de senaste 12 månaderna, vilket speglar en ökning av antalet anställda.

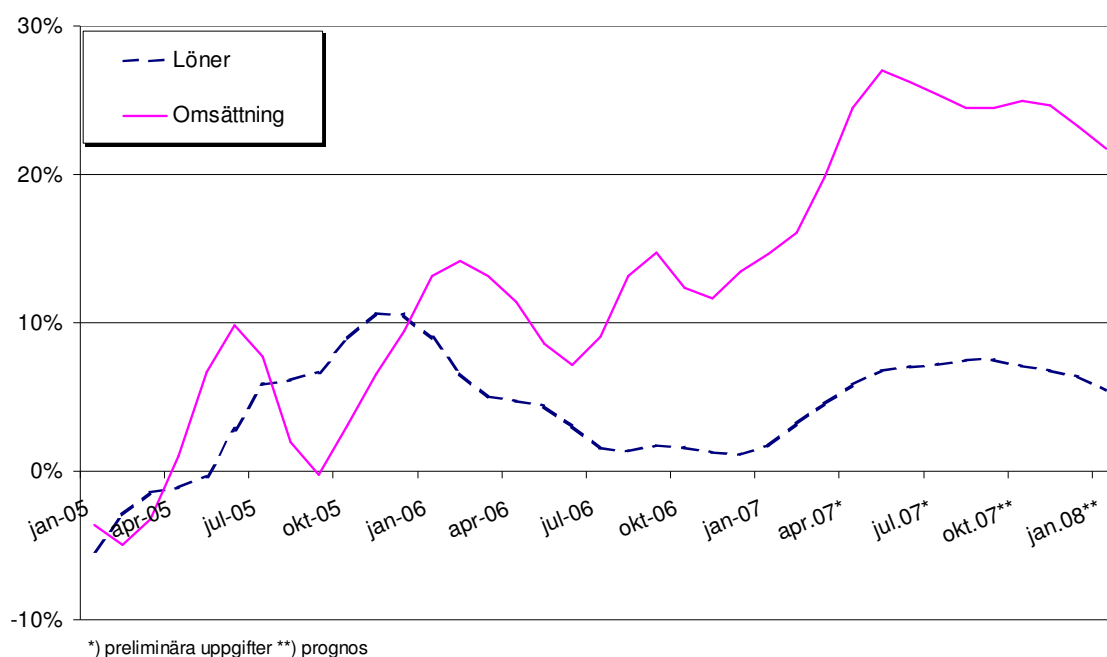
En viss försiktighet i tolkningen av de positiva kurvorna kan vara på sin plats; uppgången vi ser nu handlar egentligen om att branschen återtar förlorad mark.

Figur 14. Löner och omsättning inom primärnäringarna

På längre sikt är näringens framtid fortfarande osäker. De fastställda miljömålen förutsätter betydande satsningar dels på förbättring av nuvarande odlingsmetoder och praxis och dels utprovning av nya metoder och odlingsarter. Inom förädlingssektorn kan vi notera ett ökat intresse för handel och förädling av fisk. Lönsamheten inom sektorn är relativt god och stabil, men småskaligheten och oberäkneliga säsongs- och mellanårsvariationer gör verksamheten känslig och sårbar.

Figur 15. Löner och omsättning inom livsmedelsindustrin

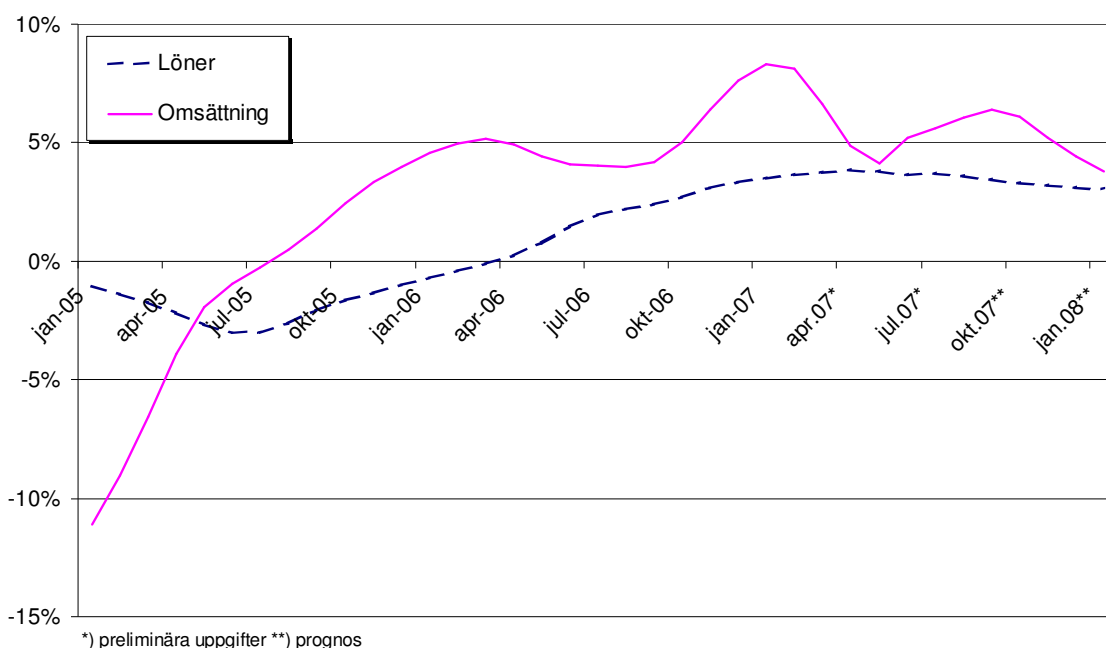

Omsättningen inom den åländska *livsmedelsindustrin* visar allt sedan våren 2005 en stark positiv tillväxttrend. Branschen domineras av ett stort företag; Chips APB, som står för två tredjedelar av omsättningen. Den positiva tillväxttrenden i branschens omsättning är en avspeglning av utvecklingen hos detta företag (se *Figur 15*). Tillväxten i omsättningen hos de övriga stora företagen inom branschen (Ålands grönsakslager, Dahlmans och ÅCA) har skett i ett betydligt modestare tempo under den senaste 12-månadersperioden.

Branschen *övrig industri* består bl.a. av företag inom plast- och skogsindustri, snickerier, varv, miljöteknik, medicinsk utrustning, metallindustri och tryckerier. När vi analyserar lönesummans och omsättningens tillväxt i denna bransch bör vi ha i minnet att en stor del av verksamheten inte i egentlig mening är lokaliserad på Åland; när det gäller omsättningen handlar det här om en tredjedel av branschen.

Omsättningen i branschen som helhet har vuxit med i medeltal 5 procent under den senaste 12-månadersperioden. Denna tillväxt härrör till stor del från företag som inte är territoriellt förankrade på Åland. Den territoriellt Ålandsbaserade delen av denna heterogena bransch växer sammantaget något långsammare än branschen som helhet, men i mycket varierande takt.

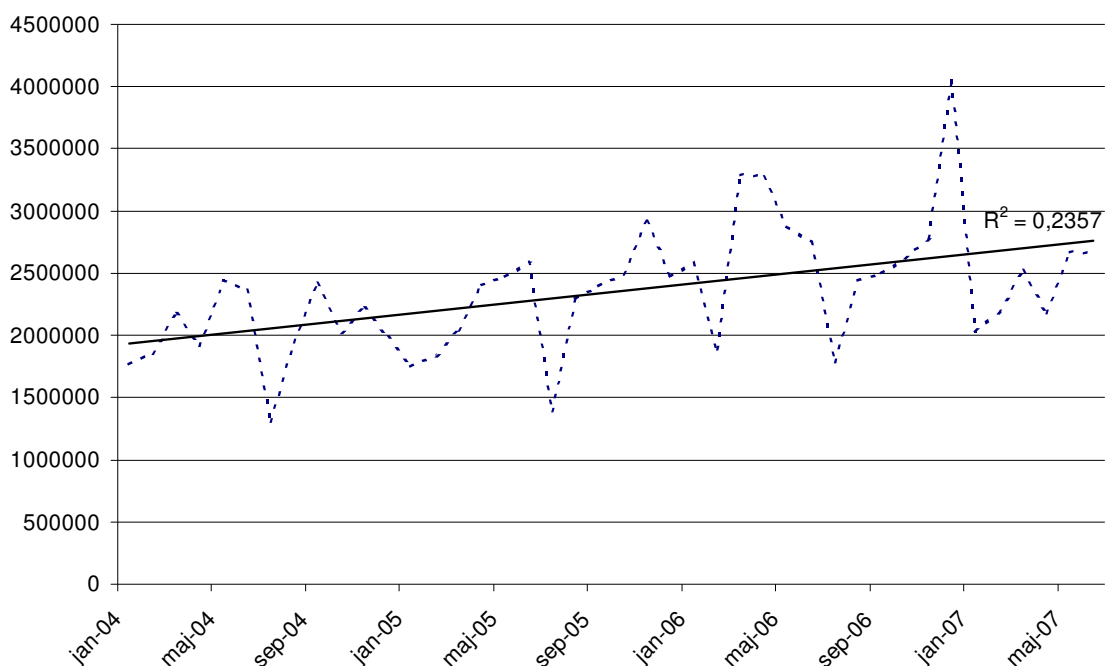
Figur 16. Löner och omsättning inom övrig industri

Generellt sett kan man säga att den teknologiskt mer avancerade, och globalt orienterade, industrin tenderar att växa snabbare än den mer traditionella industrin. *Figur 17* visar den sammanlagda omsättningens positiva trendlinje hos fyra internationellt orienterade högteknologiska åländska företag.

Det råder högkonjunktur inom den åländska skogsindustrin. Låga prisnivåer under våren ledde till en låg avverkningsnivå. Den nuvarande högre prisnivån kommer förmodligen att stimulera till större avverkningsmängder inkommande vinter jämfört med de två senaste vintrarna. Priset på sågade varor har stigit med cirka 40 procent under året, medan exportpriserna på massaved och cellulosaflis har stigit med 25-30 procent sedan våren. Om inga större störningar inträffar lär den nuvarande prisnivån hålla sig. Några ytterligare prisförhöjningar väntas inte under fjärde kvartalet 2007 och första kvartalet 2008.

Figur 17. Omsättningen hos fyra internationellt orienterade högteknologiindustrier med tillverkning på Åland. Månadsvärden och trend från 2004 t.o.m. första hälften av 2007 (Euro)

Efterfrågan på såväl massaved, cellulosafليس som sågade varor är god. Byggkonjunkturen i EU-området är stark. Efterfrågan överlag förväntas vara god under hela 2008 ifall inga större stormar förorsakar störningar i virkeshandeln. De ryska exporttullarna på skogsråvara kommer antagligen att inverka i högre grad på virkeshandeln först 2009. Sågarna lider brist på råvara och kostnaderna för råvaran har även stigit brant under året. De relativt höga energipriserna och en ökad lokal efterfrågan har drivit upp priserna på träbränsle. Behovet av brännfليس på Åland kommer att fördubblas i och med att den nya biovärmepannan startas upp kring årsskiftet.

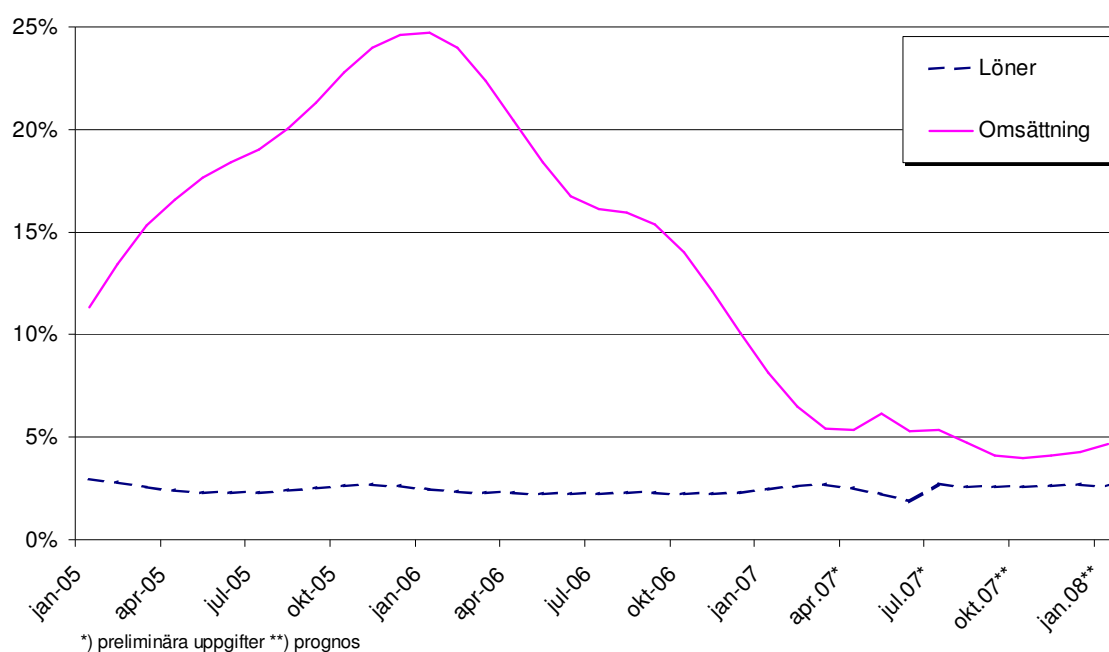
Sammantaget kan vi konstatera att lönsamheten i den åländska skogsindustrin har varit god under året, men att den förmodligen kommer att försämrans under hösten på grund av högre råvarukostnader.

Tillväxten i omsättningen i branschen 'vatten och el' berättar mest om prisförändringar i energipriserna (Figur 18). Lönesummans tillväxt är jämn för att antalet personer som arbetar inom denna bransch är i stort sett konstant.

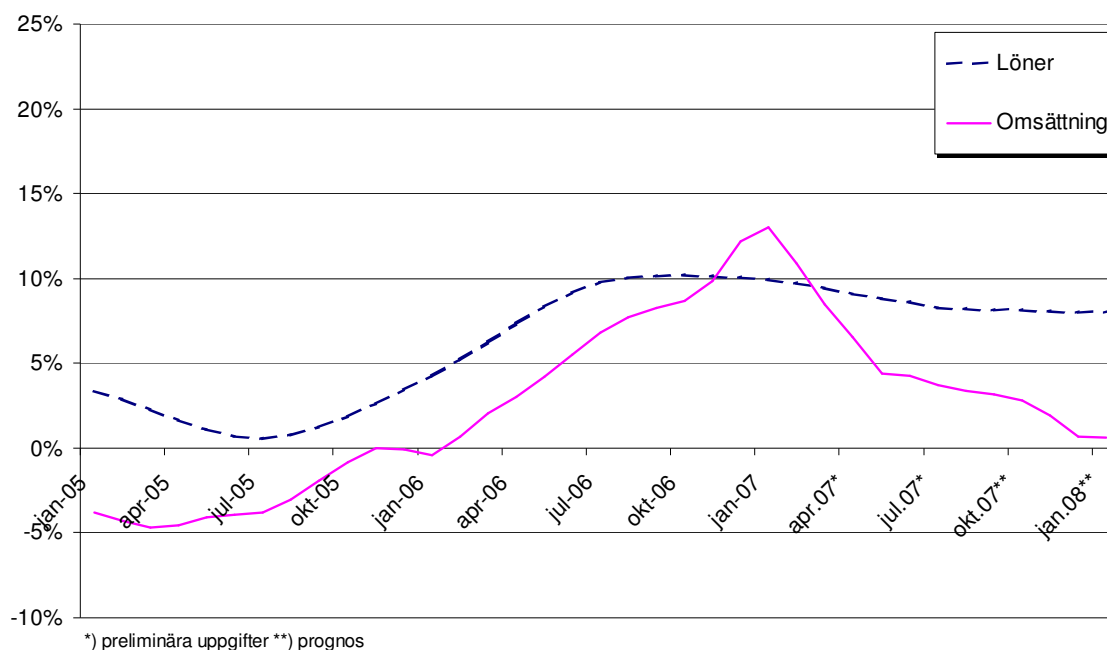
Sett i ett längre perspektiv är den åländska byggbranschen en verklig tillväxtbransch. Den har volymmässigt vuxit så pass att den nu är tre gånger så stor som den var i mitten

av 1990-talet. Det är en relativ volymtillväxt som är nära nog den dubbla jämfört med hela det åländska privata näringslivet under det senaste dryga decenniet. Sett på litet kortare sikt kan vi konstatera att byggsektorn fördubblat sin volym i termer av lönesumma och omsättning under 2000-talet. Därmed framstår branschen (tillsammans med branschen övriga tjänster) som den starkaste tillväxtbranschen under de senaste åren. Utvecklingen inom byggsektorn speglar konjunkturen i stort; den speglar alltså de ekonomiskt goda tiderna under 2000-talet. Den starka positiva tillväxttakten har emellertid avtagit något under perioden.

Figur 18. Löner och omsättning inom vatten- och el

Beträffande dagsläget och framtidsutsikterna kan vi konstatera att konjunkturen inom byggbranschen för närvarande är het och ser ut att vara så under det närmaste året (*Figur 19*). De åländska byggföretagen har för närvarande en mycket god ordergång och beräknas ha full sysselsättning minst 12 månader framåt, vissa till och med 24 månader framåt. När ÅSUB gjorde sin konjunkturbedömning i våras framstod också byggbranschen, tillsammans med 'övrig service' som den mest optimistiska beträffande möjligheterna att nyanställa under de kommande tre åren. Likaså var man överlag optimistisk när det gällde det egna företags verksamhet och lönsamhet.

Figur 19. Löner och omsättning inom byggsektorn

Som framgår av *Figur 19*, stiger kurvorna som beskriver såväl den samlade omsättningen som lönesumman inom byggbranschen. Enligt vår prognos fortsätter såväl omsättningen som lönesumman att visa en positiv tillväxt under de närmaste månaderna. Högkonjunkturen inom branschen ser alltså ut att fortsätta.

Byggbranschen har en låg koncentrationsgrad, såtillvida att den består av ett stort antal småföretag. Vår analys av omsättningstillväxten på en mer detaljerad nivå visade att i denna bransch är det småföretagen som växer snabbast. Vår slutsats är att i denna bransch är det främst småföretagen som gynnas av högkonjunkturen.

Den statistiska kategorin *handeln* består av företag med ett flertal olika verksamhetsområden. Cirka en femtedel av omsättningen härrör från exportriktade, och/eller internationellt verksamma företag som handlar i så olika produkter som livsmedel, bunkerolja, fisk, med mera.

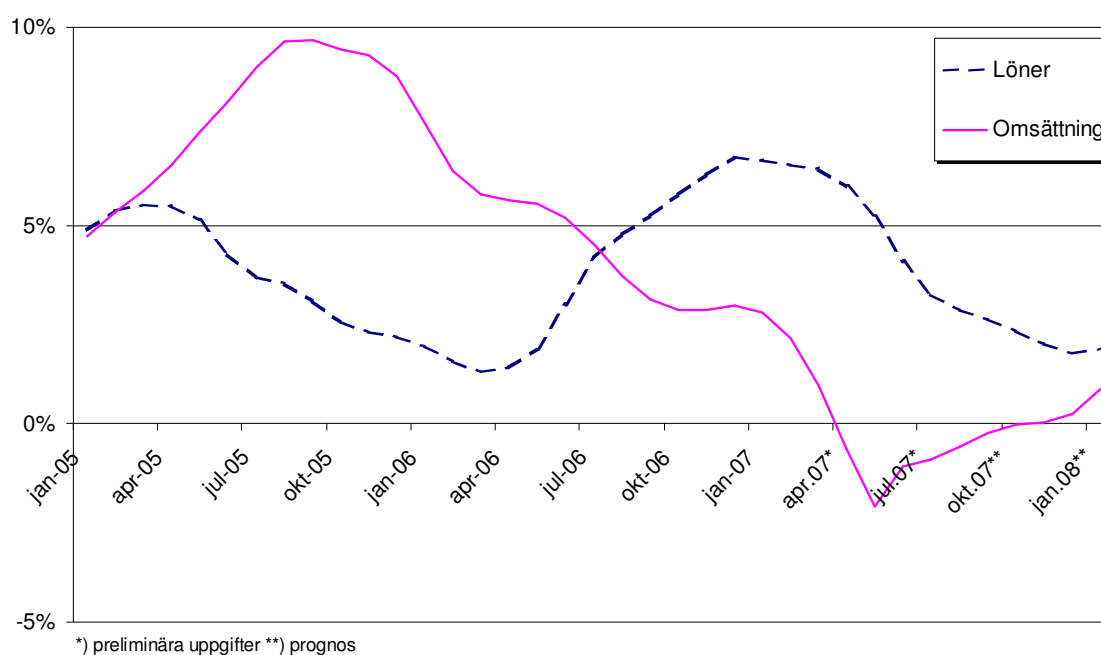
En titt på *Figur 20* ger vid handen att medan lönesumman i snitt legat nära vad vi kunde kalla 'normen' på 3,5 procent tillväxt, så har omsättningens tillväxttakt gradvis mattats av sedan hösten 2005.⁷ Detta så pass mycket att tillväxten enligt våra preliminära siffror var negativ. Detta har med en nedgång i livs- och partihandeln som helhet att göra, men

⁷ Denna norm är en uppskattning härledd från de senaste årens årliga volymtillväxt av arbetskraften och den årliga inflationen.

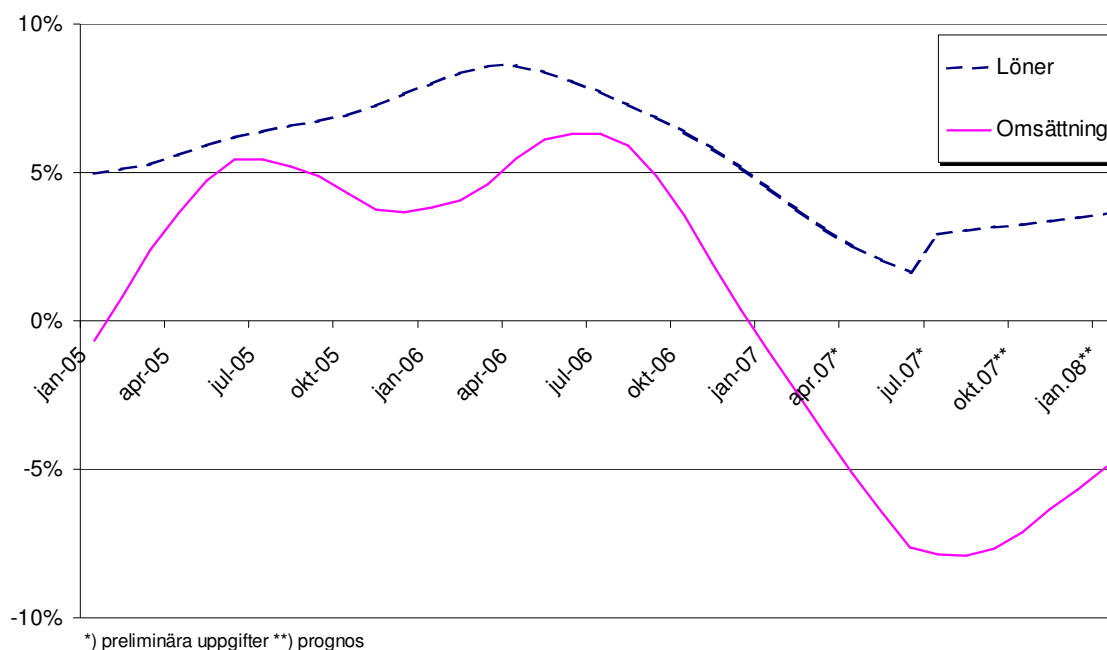
också delvis med tillfälliga nedgångar i exportvolym/värde.

Hotell- och restaurangbranschen uppvisar en relativt stark tillväxt av lönesumman (*Figur 21*). Omsättningens tillväxt har varit dålig under perioden efter den relativt goda sommaren i fjol. Faktum är att tillväxten varit negativ under första hälften av året. Enligt våra preliminära uppgifter och vår prognos ser utvecklingen ut att bli svag även under resten av året. Det ser ut som om den långsiktiga (5-åriga) tillväxttenden för branschens omsättning faktiskt kommer att bli negativ om vår prognos slår in. Detta avspeglar förmodligen en svag lönsamhet och låg produktivitet. Överlag är utvecklingen hos denna centrala del av den åländska turistnäringen svag, såväl på längre som på kortare sikt.

Figur 20. Löner och omsättning inom handeln

Hotell- och restaurangbranschen är en starkt koncentrerad bransch. Vi ser att sammantaget går de största företagen något bättre än de mindre, men tillväxten är överlag svag. I synnerhet småföretagsamheten inom branschen framstår som lågproduktiv och på allmän nedgång. Här kan inflikas att denna negativa utveckling inom branschen står i skarp kontrast till den närmast blomstrande småföretagsamheten inom byggbranschen och branschen 'övriga tjänster'. Förhoppningsvis är den svagt uppåtpekande lönekurvan vi kan avläsa i *Figur 21* ett tecken på att en vändning är på gång.

Figur 21. Löner och omsättning inom hotell- och restaurang

Den dominerande branschen inom den åländska ekonomin, 'transport- och kommunikation' uppvisade en negativ tillväxt av omsättningen under hela fjolåret (den heldragna linjen i *Figur 22*). En del av förklaringen till detta är bortfallet åsamkat av att kryssningsfartyget Birka Princess togs ur trafik vid årsskiftet 2005/2006 och såldes i mars 2006. Men vi kan också konstatera att omsättningen från rederiet Bror Husell Charter, som såldes till Bore i oktober 2005, vid årsskiftet 2006/2007 upphörde att redovisas som del av den samlade åländska omsättningen.

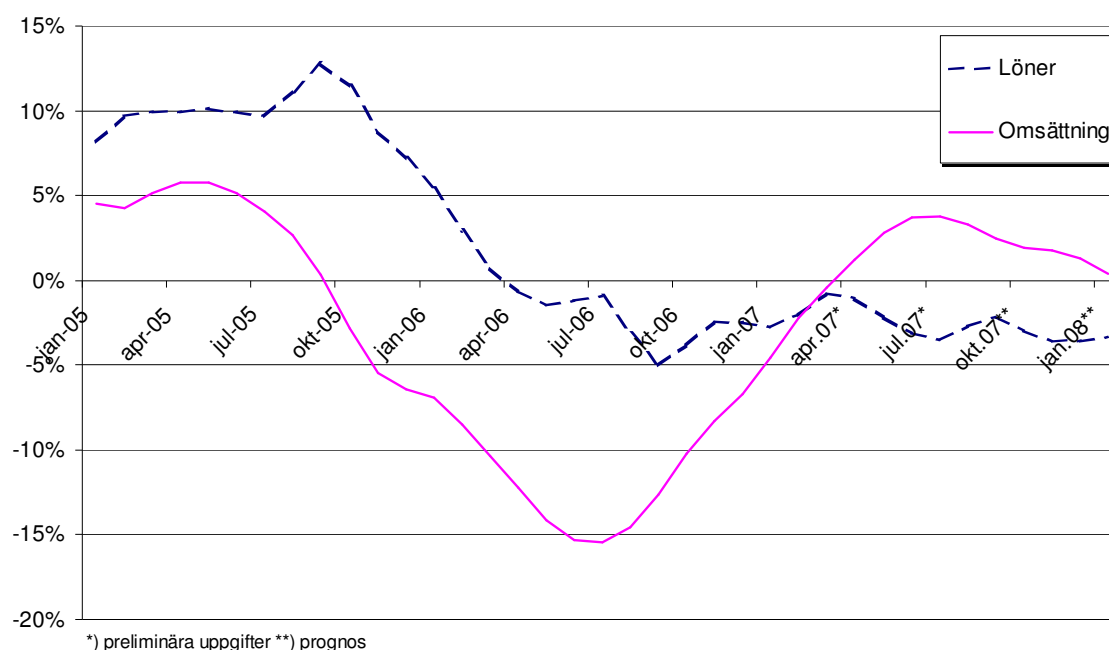
Trots detta bortfall visar våra preliminära siffror för omsättningen inom transport- och kommunikation för första halvan av 2007 på en vändning mot en positiv tillväxt. Den negativa trenden bröts för ett år sedan. Från och med hösten 2006 började den negativa tillväxten avta. Men det dröjde ända till våren innevarande år innan den samlade omsättningen inom branschen började öka. Tillväxten blev enligt våra preliminära uppgifter positiv i april, och fortsatte uppåt under årets första hälft.

Uppgången drivs till stor del av Viking Lines positiva tillväxttrend. Rederiet redovisade nyligen ett mycket gott resultat för de senaste nio månaderna. Såväl volym som intjäning per passagerare har ökat, men också lägre bunkerpriser under året har bidragit till omsättningstillväxten.

Höjningen av skatten på alkohol på 10-15 procentenheter i Finland, och den aviserade höjningen av skatterna på alkohol och tobak i Estland kommer förmodligen att bidra till intjäningen för passagerarrederierna nästa år.

Dessutom har förändrad lagstiftning beträffande återbäring av finländska och åländska sjömäns sociala avgifter också lättat på kostnadstrycket för rederierna. Däremot har bunkerpriset nu, trots OPEC:s beslut nyligen att öka utbudet av råolja, börjat stiga igen.

Figur 22. Löner och omsättning inom transport och kommunikation

Vi får förmodligen räkna med att de senaste tre kvartalens positiva omsättningstillväxt förmodligen kommer att mattas något. Det skulle i så fall innebära att vi inte kan räkna med ett fullt så starkt bidrag från passagerarsjöfarten till transportbranschens tillväxt, och därmed till hela den åländska ekonomins tillväxt under nästa år, som i år.

Lastsjöfartens marknader är fortsättningsvis stabila tack vare den ekonomiska tillväxten, och passagerarrederiernas marknadsställningar har förbättrats och utsikterna är bättre än hösten 2006.⁸ En fortsatt god tillväxt i Finland och det övriga Norden, liksom i det

⁸ Hans Ahlström, VD vid Ålands redarförening har bidragit med underlag för avsnittet.

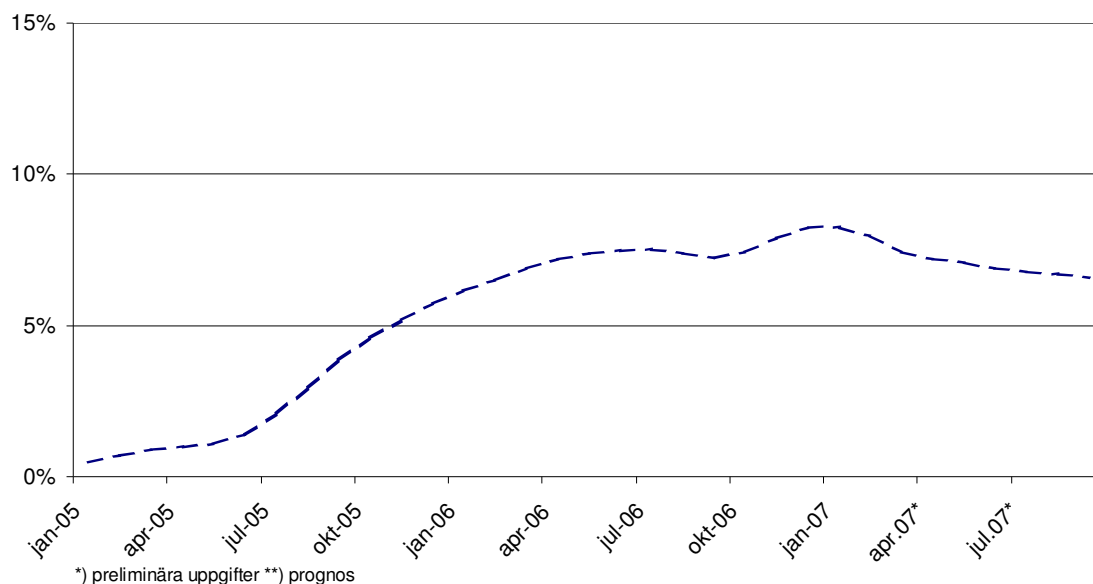
globala handelsutbytet är goda förutsättningar för en fortsatt stark tillväxt av fraktmarknaderna. Fraktsjöfarten har haft en stabil utveckling under den senaste 12-månadersperioden. Den finska sjöburna exporten är stabil och följer fjolårets volymer. Importen till Finland sin tur uppvisar en mycket stark tillväxt. Det är den starka tillväxten importen som mest bidragit till uppgången i de sjöbundna frakterna till och från Finland. Särskilt mycket har transittrafiken till Ryssland bidragit till denna uppgång. Det ser ut som om lagerhållningen för S:t Petersburgsmarknaden upprätthålls på den finska sidan av gränsen.

I årets budget har också sjöfarten fått inskrivet att en tonnageskattereform skall genomföras under år 2008. Dessutom sänks farledsavgifterna rejält. Från såväl passagerar- som fraktsjöfartens sida ser man dessa reformer som en positiv signal till rederinäringen inför 2008.

Ålands Redarförening har inlett avtalsförhandlingar rörande kollektivavtalen för utrikesgående lastfartyg och passagerarfartyg med Skeppsbefälsförbundet och Maskinbefälsförbundet. Däcks- och maskinbefälens nuvarande kollektivavtal löper ut den sista september. De nya löneuppgörelserna skall vara färdiga senast inom september månad. Från arbetsgivarnas sida framhåller man att målet är att nå sådana löneuppgörelser med befälsförbunden som inte försvagar den finländska handelssjöfartens konkurrenskraft, och med en avtalsperiod som är minst två år.

Sjömansunionens kollektivavtal för de utrikesgående last- och passagerarfartygen löper ut den sista februari 2008. Befälens avtal går ut sista september men det ser positivt ut vad beträffande uppnåendet av samförstånd. Manskapets löneavtal går ut först den 15 februari 2008, men sjöfartsnäringen har valt att inleda sonderingar om ett tidigareläggande. Löneförhandlingarna kommer att tidigareläggas så att de löper parallellt med förhandlingarna med befälsförbunden. Målet är att kollektivavtal skall kunna slutas även med Sjömansunionen inom september månad. Målsättningen är också att uppnå 2,5-åriga avtal med både manskap och befäl så att arbetsfred skapas fram till mars 2010. Dessa kollektivavtalsuppgörelser har en central betydelse för den åländska handelsflottas konkurrenskraft.

Inom *bank och försäkring* har den samlade lönesumman vuxit med i medeltal cirka 7 procent på månadsbasis sedan början av fjolåret (*Figur 23*). (Omsättning redovisas ej för denna bransch). Den positiva tillväxten återspeglar de allmänt goda tiderna för branschen under de senaste två åren.

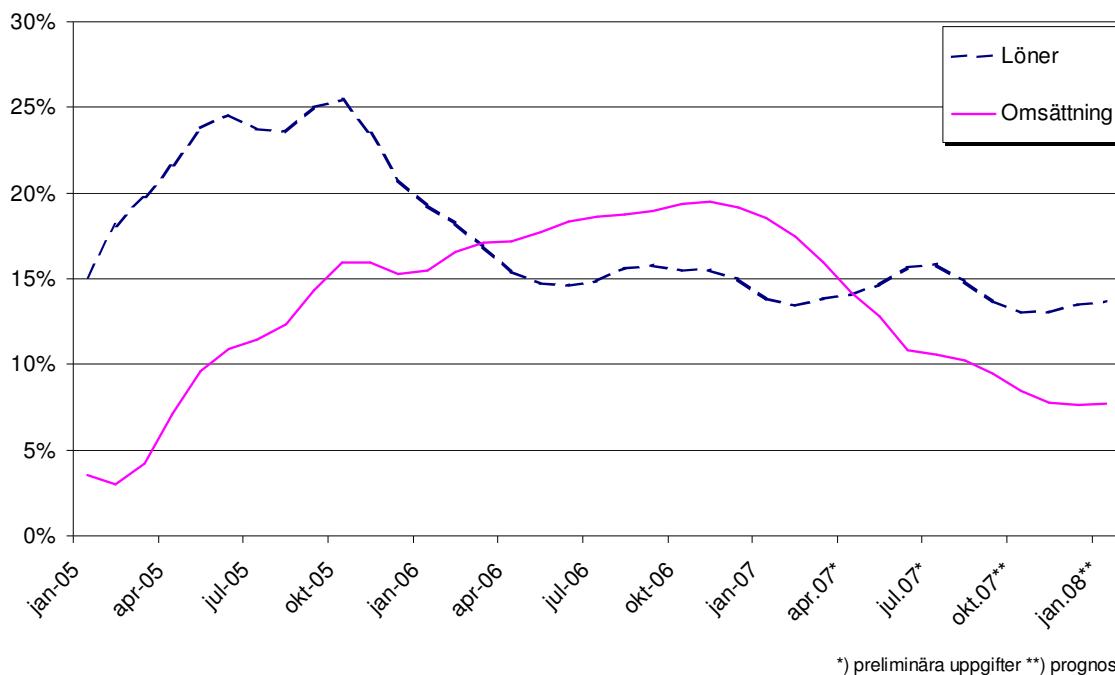
Figur 23. Löner inom bank- och försäkring

Trots den senaste tidens börsoro ser de åländska bankerna med tillförsikt på den närmaste 12-månadersperioden.⁹ De åländska bankerna har upplevt en mycket aktiv kreditefterfrågan under den senaste 12-månadersperioden. Efterfrågan på krediter till hushållen kommer nu att dämpas av de stigande räntorna, och därtill av att byggkostnaderna åkt i höjden och att det är brist på byggare.¹⁰ Vi kan alltså med ett högre ränteläge och en redan nu hög skuldkvot hos hushållen, förutse en viss dämpning av efterfrågan på krediter från såväl hushåll som företag. Istället får vi förmodligen se ett ökat sparande, och därmed en volymtillväxt av bankernas placeringstjänster. De åländska bankerna har i allt högre grad involverat sig på försäkringssidan och förväntar själva att den verksamheten kommer att expandera.

I sammanhanget kan vi, beträffande kommunernas ekonomi, konstatera att den är förhållandevis god och att det nya kommunandelssystemet gör att kommunerna knappast kommer att behöva nämnvärt med finansiering de närmaste åren.

⁹ Andelsbankens VD Håkan Clemes, Nordeas VD Jan-Erik Rask och Ålandsbankens VD Peter Grönlund har bidragit med information till detta avsnitt.

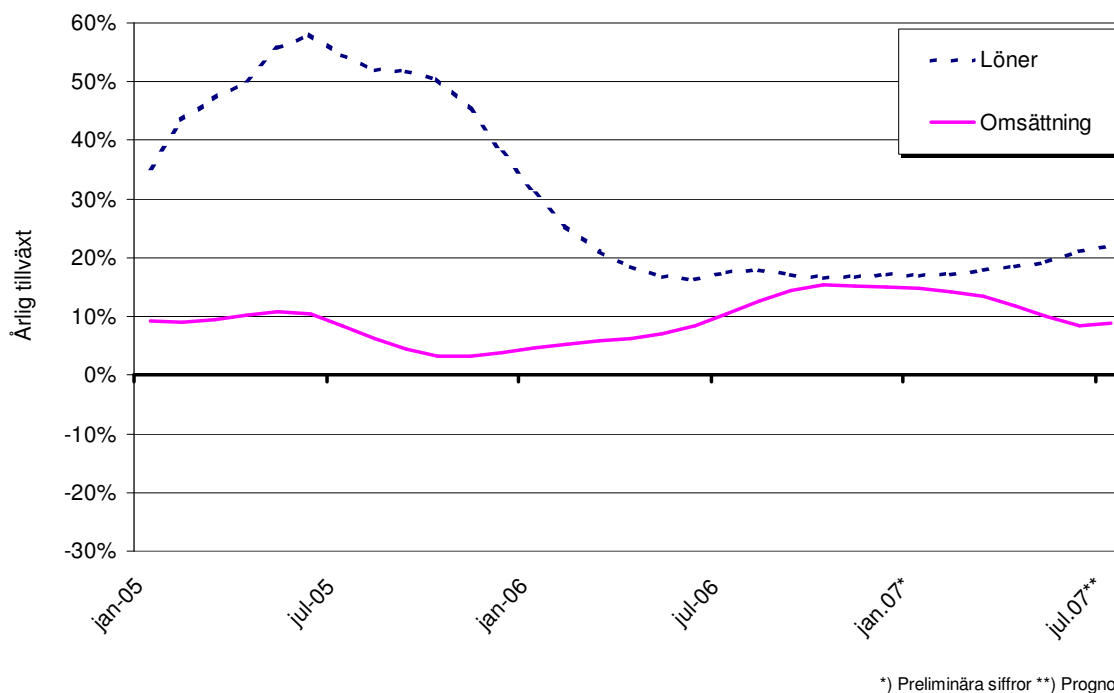
¹⁰ Ålandsbankens VD Peter Grönlund varnar för de inflationsdrivande effekterna av den överhettade byggmarknaden på Åland (28.08.2007).

Figur 24. Löner och omsättning inom övriga tjänster

De åländska försäkringsbolagen kan liksom branschen i stort räkna med allmänt stigande återförsäkringskostnader. På grund av inbrytningar på försäkringsmarknaden från banksektorn har konkurrensen om de åländska kunderna numera skärpts, vilket till en viss del pressar lönsamheten.

Skall man utnämna någon verklig tillväxtbransch i den åländska ekonomin finns förutom byggsektorn bara en kandidat, nämligen 'övriga tjänster'. Den sistnämnda branschen består av ett stort antal småföretag och några få större; koncentrationen är mindre än i de flesta branscher. Den består av företag verksamma inom ett stort antal områden; städ-, och tvättfirmor, privata läkar- och veterinärpraktiker, advokat-, jurist- och konsultfirmor, mäklare och IT-företag, m.m. Branschens omsättning har tredubblats under det senaste decenniet och kan uppvisa en starkt positiv tillväxttrend under 2000-talet. Också på kort sikt går det utmärkt för branschen. Som framgår av *Figur 24* låg omsättningens tillväxt mellan 15 och 20 procent under hela fjolåret och första kvartalet i år. Enligt våra preliminära siffror mattas den starka tillväxten av något under resten av året.

Lönesummans starka positiva tillväxt speglar branschens tillväxt i stort (*Figur 24*). Eftersom den håller sig inom samma marginaler som omsättningstillväxten ser också produktivitetutvecklingen god ut.

Figur 25. Löner och omsättning inom IKT-sektorn

Det kan vara intressant att jämföra med *IT-branschen* (som överlappar branschen 'övriga tjänster'). En blick på *Figur 25* ger vid handen att lönesummans tillväxt under de senaste dryga två åren varit exceptionell. Mönstret i tillväxt bland de enskilda IT-företagen skiljer sig markant, men analyserar vi dem tagna tillsammans infinner sig oundvikligen vissa farhågor om produktivetsutvecklingen i branschen. Lönernas andel av omsättningen inom branschen – ett enkelt mått på produktivitet – har legat kring 20 procent under det senaste decenniet, och knappt alls förändrats. Detta kan tyda på en dålig produktivitetstillväxt. Under den senaste 24-månadersperioden har lönernas andel av omsättningen legat klart över den långsiktiga trenden. Men vi måste också i sammanhanget minnas att det ligger i denna verksamhets natur att det kan dröja innan investeringar i personal och kompetens ger utdelning i form av en tillväxt av omsättningen.

Källor (urval)

Internetkällor

Conference Board (<http://www.conference-board.org>)

ECB (<http://www.ecb.int>)

Eurostat (<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>)

Exportrådet (<http://www.swedishtrade.se>)

Finlands bank (<http://www.bof.fi>)

IMF (www.imf.org)

Konjunkturinstitutet (<http://www.konj.se>)

Sveriges riksbank (<http://www.riksbank.se>)

SC (Statistikcentralen) (<http://www.stat.fi>)

SCB (Statistiska Centralbyrån) (<http://www.scb.se>)

Världsbanken (<http://www.worldbank.org>)

ÅSUB (<http://www.asub.ax>)

Tryckta publikationer

Dagens industri 11-12 augusti 2007

ETLA *Suhdanne 2* 2007

Konjunkturinstitutet

Konjunkturöversikt, Finansministeriets ekonomiska avdelning, Finland

Nordea (Ekonomiska utsikter september 2007)

SEB (Skandinaviska Enskilda Banken) *Nordic Outlook*

ÅSUB Rapport 2007:1 *Konjunkturläget våren 2007*

Intervjuer eller skriftliga underlag

Ahlström, Hans (Ålands Redarförening)

Blomster, Bjarne (VD Carl Rundberg AB)

Clemes, Håkan (VD Andelsbanken för Åland)

Engblom, Folke (VD, AB Skogen)

Grönlund, Peter (VD, Ålandsbanken)

Högman, Sölve (Ålands Landskapsregering)

Karlsson, Olof (Ålands Landskapsregering),

Rask, Jan-Erik (VD Nordea)

Widén, Olof (VD Ålands Fraktfartygsförening)